

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 15

София, сръда, 30 ноемврий

1927 г.

16. заседание

Вторникъ, 29 ноемврий 1927 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ, въ 16 ч. 18 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Понеже има нужното число народни представители, обявявамъ за седанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Еминъ Агушевъ, Хафузъ Садъкъ Алиевъ, Никола Андреевъ, Христо Баевъ, Христо Баралиевъ, Милко Бечевъ, Иванъ Бомбевъ, Стефанъ Бояджиевъ, Ради Василевъ, Никола Владовъ, Вълчо Даскаловъ Вълчовъ, Димитъръ Гайдаджиевъ, Стойчо Георгиевъ, Страшимиръ Георгиевъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Трифонъ Ерменковъ, Борисъ Ецовъ, Георги Желъзковъ, Станю Златевъ, Димитъръ Ивановъ I, Савчо Ивановъ, Димитъръ Икономовъ, Никола Кемилевъ, Велико Кознички, Боню Колевъ, Иванъ Колевъ, Иванъ Куртевъ, Стоянъ Кърлевъ, Коста Лулчевъ, Александъръ Малиновъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Христо Мариновъ, Иосифъ Марулевъ, Милю Милевъ, Петъръ Миновъ, Иванъ Михайловъ, Запрянъ Миховъ, Александъръ Неновъ, Кирилъ Ноевъ, Борисъ Павловъ, Малинъ Паневъ, Стефанъ Пѣйчевъ, Вичо Петевъ, Александъръ Пиронковъ, Георги Пъчевъ, Григоръ Реджовъ, д-ръ Владимиръ Руменовъ, Пандо Сидовъ, Христо Силяновъ, Петъръ Стояновъ, Желю Тончевъ, Иванъ Христовъ, Кръстю п. Цвѣтковъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Маринъ Шиваровъ и Сотиръ Яневъ)

Бюрото на Събранието е разрешило отпущкъ на следнитъ народни представители:

На г. д-ръ Владимиръ Бурилковъ — 1 день;

На г. Христо Мариновъ — 5 дни;

На г. Стоянъ Кърлевъ — 2 дни;

На г. Маринъ Шиваровъ — 4 дни;

На г. Георги Желъзковъ — 4 дни;

На г. Желю Тончевъ — 4 дни;

На г. Малинъ Паневъ — 2 дни;

На г. Александъръ Неновъ — 1 день;

На г. Атанасъ Малиновъ — 3 дни;

На г. Стефанъ Тасевъ — 3 дни;

На г. д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ — 1 день;

На г. Вълчо Даскаловъ — 1 день;

На г. Кръстю п. Цвѣтковъ — 3 дни;

На г. Димитъръ Гичевъ — 3 дни;

На г. Запрянъ Миховъ — 4 дни.

Народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ моли да му се разреши 30 дни отпущкъ по болестъ. Представя медицинско свидетелство. Които г. г. народни представители сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпущкъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на г. г. народнитъ представители, че отъ Министерството на финанситъ е постѣпилъ законопроектъ за организация на ипотечния кредитъ, който ще се раздаде на г. г. народнитъ представители и ще се постави на дневенъ редъ за разглеждане. (Вж. прил. Т. I, № 12)

Пристѣпваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по проектоотговора на тронното слово.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Презъ изтеклитъ три седмици, въ продължение на деветъ заседания, сж днешниотъ десетъ, се изредиха

16 оратори по отговора на тронното слово. Това обширно и всестранно разискване, споредъ мене, е полезно, защото само така ще може да се види кое отъ онова, което лекомислено се лансира предъ обществото, било чрезъ устно слово, било чрезъ печата, било на открито, било на закрито, има нѣкаква ценностъ, нѣкаква стойностъ, кое отъ всичко това представлява нѣкаква истина, за да може да се изнесе тукъ.

Само тъй, чрезъ свѣтлината, народитъ ще могатъ да стѣпятъ на кратката си и само така управлението, когато то действително отблъсне укоритъ и несправедливитъ нападения, ще може да изпълни своята висока задача.

Разбира се, не е възможно въ единъ отговоръ, който азъ ще дамъ, да се получи обяснение на всички въпроси, изнесени тукъ. Но затуй се надѣвамъ, че ще мога да отговоря на най-важнитъ измежду важнитъ въпроси. Тѣй сжщо убеденъ съмъ, че всѣки единъ отъ моитъ другари по законопроектитъ, които има да се разискватъ, ще има възможностъ да даде своя отговоръ и на ония второстепенни и третостепенни въпроси, сж които г. г. ораторитъ по този голѣмъ дебать се занимаха.

Обърна се внимание на една формалностъ. Тронното слово носѣше подписа на царя, и се запита единъ отъ ораторитъ, може ли царътъ да подписва документи, когато е извънъ предѣлитъ на държавата.

Г. г. народни представители! Макаръ спорътъ, който се повдигна отъ тази формалностъ, за мене да е отживѣлъ времето си, азъ дължа едно обяснение.

Тронното слово — това никой не може да оспори — не е само докладъ на министритъ, както нѣкои казаха. То е, безспорно, сж съгласието на министритъ, но то е думата на държавния глава, доколкото тя е въ съгласие сж правителството му. Защото азъ не мога да допусна, че може да има правителство, безъ да има пълното съгласие на държавния глава въ неговитъ действия; нито мога да разбера, че може да има тронно слово, безъ то напълно да ангажира и държавния глава, що се отнася до съгласието му сж правителството. Като говоря за ангажментъ на държавния глава, не искамъ да кажа, че този ангажментъ е другъ, освенъ онзи, който повелява нашата конституция, че въ края на краищата той се свършва сж одобрението или неодобрението на Парламента.

Като е така, може ли едно тронно слово да бѣде безъ подписа на държавния глава? Споредъ менъ, не може. А като не може да бѣде безъ подписа на държавния глава, тогазъ се слага другиятъ въпросъ: може ли тронно слово да се издава, когато държавниятъ глава не е въ своята държава? Ако така се формализираме, тогава трѣбва да лойдемъ до заключението, че държавниятъ глава не може да отсъствува отъ столицата, когато се свиква Камарата на сесия. Такова нѣщо, г. г. народни представители, азъ не мога да поддѣжамъ, защото всички случайности сж възможни. А да се свиква Народното събрание въ отсъствието на държавния глава, както се е свиквало у насъ не за пръвъ пътъ, по пълномощно, отъ министъръ-председателъ, и безъ да се държи тронно слово поне за обикно-

вената редовна сесия, това всички ония, които повдигат този формален въпрос, ще намърят за неправилно.

Пита се тогава, когато държавният глава отсъства — случи се тъй, че отсъства — когато Народното събрание се свика, по пълномощно, отъ менъ, когато тръбваше въ тази редовна сесия да има едно тронно слово, споредъ текста на нашата конституция, можеше ли то да не бъде съпроводено съ подписа на царя? Казвамъ — не. И като последно освѣтление на този въпросъ въ случая привеждамъ традицията у насъ. Единственото тронно слово, четено въ отсъствието на държавния глава отъ предѣлитѣ на царството, е отъ XIII-то обикновено Народно събрание. И въ него стои подписътъ на държавния глава.

Азъ смѣтахъ за нужно да се спра на този въпросъ, защото ценя значението на формалноститѣ, които, ако не се спазватъ, биха могли да повредятъ на същността.

Другъ единъ предварителенъ въпросъ се повдигна отъ нѣкои господа: защо дебатътъ по отговора на тронното слово да не бъде предшествуванъ отъ едно експозе на правителството?

Г. г. народни представители! Кой е смисълътъ на тронното слово? Смисълътъ на тронното слово за менъ е следниятъ: държавниятъ глава, излизайки да прочете или да се прочете неговото тронно слово, по пълномощно, дава възможностъ на народното представителство да се изкаже върху управлението. Експозето на правителството е самата дейностъ на управлението; тронното слово е поводътъ за критика върху дейността на управлението.

Какво експозе ще се прави тукъ? Експозе би имало смисълъ, ако нѣмахме тронно слово. Имаше по едно време у насъ експозета, но тогазъ бѣха изоставили троннитѣ слова. Ако се не лъжа, режимътъ на бунтарството у насъ открива 2—3 сесии съ тронни слова, но отпосле вече изостави троннитѣ слова. И ние имаме тукъ дълги експозета не върху дейността на управлението, а върху всичко онова, което е неуравновесеностъ по всички въпроси на земното кълбо. Да се следва тая практика е не само нежелателно, но то ще рече да се възприеме единъ начинъ на действие, който не отговаря на преследваната целъ и който, вмѣсто да допринесе, като методъ, за разбирателство по въпроситѣ, ги замъглява, ги затъмнява.

Това, което е казано въ тронното слово, дава поводъ, повтарямъ, на народното представителство чрезъ него да изнесе критиката си върху дейността на управлението. Азъ изслушахъ тая критика най-търпеливо въ продължение, казвамъ, на 9 заседания отъ 16 оратори. Днесъ е моятъ редъ да кажа своята дума.

Пасажътъ за добритѣ отношения съ всички държави у нѣкои отъ ораторитѣ предизвика недоумение и тѣ се запитваха, доколко това твърдение на правителството отговаря на истината, имайки предъ видъ болезненото състояние на работитѣ въ Балканския полуостровъ.

Г. г. народни представители! Че отношенията на българското правителство съ правителствата на всички държави, въ това число и съ правителствата на нашитѣ съседи, сѣ добри и коректни, това никой не може да откаже. Но че болезнености съществуватъ, това е тоже истина. Тия болезнености, г-да, сѣ много сериозни. Нашето внимание трѣбва да бди надъ тѣхъ. Тѣзи болезнености предизвикаха мѣроприятия, които министърътъ на външнитѣ работи на съседната намъ държава Югославия, въ отговора, който дава по поводъ на една интерпелация въ парламента въ Бѣлградъ на 24 ноемврий, ако се не лъжа, или на 23 ноемврий, характеризира така: (Чете) „Предприемайки мѣрки, за да попрѣчимъ съ срѣдствата, съ които разполагаме, на влизането на тѣзи агенти въ нашата страна и на вършенето на атентати и престѣпления, ние същевременно уведомихме и българското правителство за всичко това и очакваме, че то ще стори това, което трѣбва и което е длъжностъ на всѣко правителство. И българското правителство наистина предприе известни мѣрки“.

Мѣрkitѣ, които се взеха отъ страна на съседната намъ държава, сѣ много сериозни: затваряне на границата, изгонване на частъ отъ нашитѣ подданици. Но тия мѣрки за насъ се счетоха като крайно привременни, съ огледъ на запазване територията на съседната намъ държава отъ инциденти, осъдени отъ насъ, при пълно съзнание, че сѣ крайно пакостни, отъ която гледна точка и да се сматратъ тѣ.

Но ние има да цѣримъ едно болезнено положение, което е свърхъ силитѣ на правителствата, не само тукъ, а и другаде.

Оня день въ нашата столица, па и въ много градове въ цѣлата страна, се повдигна единъ викъ противъ станали неистовства въ нѣкои мѣста на Добруджа. Кой е виновникътъ за това, на какво се дължатъ тѣ, какво правятъ правителствата срещу това? Г-да! Азъ съмъ поне щастливъ днесъ да говоря, че правителството на Ромъния, въ съзнание на неговата отговорностъ за станалото, е наредило една строга анкета и, по моитѣ сведения, то е решено да вземе нуждитѣ мѣрки, за да не се повтарятъ такива нещастия и да се успокои населението, което е върноподдано на ромънската държава.

Я. Сакжовъ (с. д): Следъ като докара въ Добруджа цинцаритѣ и ги насѣка срещу българитѣ, тогава щѣло да вземе мѣрки.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, така е тамъ сѣ дошли цинцари, които се нахвърлятъ на българитѣ. Азъ предоставямъ на васъ да помислите какво е положението на Балканския полуостровъ, за да видите, че това болезнено състояние е резултатъ на онова, което преживѣхме презъ последнитѣ десетина години и че неговото ликвидиране не е така лесна работа. Но, то се знае, отъ всички страни, отъ всички държави, отъ всички правителства трѣбва да се употребятъ всички усилия, за да може постепенно, неоткънно да се преследва една политика за окончателно омиротворение и за заздравяването на това болезнено положение.

Нѣкои отъ ораторитѣ се очудиха на думитѣ „цивилизация свѣтъ“, които сѣ употребени както въ отговора на тронното слово, така и въ самото тронно слово. Като-чели тѣ искаха да кажатъ, че едно правителство трѣбва да се отнася къмъ правителства, а не да се търси цивилизация свѣтъ.

Г. г. народни представители! Споредъ мене, днесъ положението е малко измѣнено въ сравнение съ онова, което бѣше преди войнитѣ, въ особености за малкитѣ и беззащитни народи. Днесъ ние, които имаме толкова прѣснии примѣри за голѣмото съдействие и за голѣмата подкрепа и помощъ, която ни се даде отъ единъ, ще кажа азъ, изразителъ на мнението на цивилизования свѣтъ, какъто е Обществото на народитѣ, не можемъ да игнорираме този цивилизованъ свѣтъ, не можемъ да не ценимъ обществено мнение въ него, защото сме убедени, че така ние можемъ да дадемъ възможностъ да се разузнаятъ болкитѣ ни; така ние можемъ да способствуваме да се предотвратятъ неприятности; така ние имаме основание да се надѣваме, че можемъ да бѣдемъ подкрепени въ нашата справедлива кауза.

Тоя цивилизованъ свѣтъ доколкото може да бѣде представяванъ отъ радетелитѣ, които искатъ да поддържатъ Обществото на народитѣ, има една среща тукъ въ София, по случай сесията на съвета на Международния съюзъ на дружествата за миръ и за Обществото на народитѣ. Представителитѣ на тоя цивилизованъ свѣтъ можаха тукъ, на Балканитѣ, внимателно и предпазливо да се запознаятъ съ истинското положение. И азъ не мога да скрия, че тѣ говорятъ една истина, когато тѣхнитѣ представители, ако се не лъжа, Съръ Улиби Дикинсонъ е далъ следната характеристика на това положение: (Чете) „Говорейки на единъ обѣдъ на дружествата за Обществото на народитѣ въ Лицеумъ клубъ, снощи — споредъ „Маичестеръ Гардианъ“ отъ 22 ноемврий — Съръ Улиби Дикинсонъ, който недавна се завърна отъ конференцията на дружествата за Обществото на народитѣ въ София, каза: „Който пропагандува сега Балканитѣ ще схване, че ако различията, които съществуватъ между България и нейнитѣ съседи, не могатъ да се уредятъ, тѣ рано или късно ще доведатъ до друга война. Азъ мисля, че великитѣ сили, следватъ сега една безплодна политика по отношение на Балканитѣ. Нашата политика сега е: оставете Балканитѣ да се пържатъ въ собствената си масъ. Нищо не може да бѣде по-фатално за мира на свѣта. Нашъ дългъ е да обрнемъ вниманието на този въпросъ. Навсѣкѣде изъ Балканитѣ — добави той — има едно голѣмо движение за мира между славянскитѣ народи“. И затова той не билъ песимистъ“.

Като отбелязвамъ тази констатация, азъ желая да обрна най-сериозното внимание на насъ си, на всички наши срѣди, доколко положението може да стане опасно, ако ние не съумяваме да се сомообладаваме, и каква отговорностъ би понесло едно българско правителство, ако то съевременно не взема нуждитѣ мѣрки, за да се предотвратятъ каквито и да било нежелателни действия; и, отъ друга страна, да изкажа моята надежда, че правителствата

на Балканския полуостровъ съ еднаква загриженостъ ще се отнесатъ къмъ опасността отъ тази констатация и че тѣ ще сторятъ всичко възможно да можемъ полека-лека да заздравимъ това болезнено положение, което е предъ насъ.

Българското правителство не само тѣй действува, но щастливъ съмъ да отбележа, че всички, и близки, и далечни, държави сѫ убедени, какво българското правителство, макаръ да се намира въ едно крайно затруднено положение, се мѣчи, рискува съ всичко, за да може, колкото това е въ неговата властъ, да отстрани болезненоститѣ и да запази здравината на положението. И тази моя надежда се гради, на първо мѣсто, на изявленията, които е направилъ министърътъ на външнитѣ работи на Югославия въ Скупщината, следъ като е билъ разкритикуванъ неговиятъ отговоръ по интерпелацията. Въ тия изявления той казва: (Чете) „Г-да! Политиката на престижъ е твърде лоша работа. А колкото се отнася специално до насъ, азъ мислѣхъ и мисля, че ние въ отношенията си съ нашитѣ съседи, специално съ Албания, България и Гърция, трѣбва да избѣгваме да водимъ политика на престижъ и да заемаме нѣкакво становище на надмощие не само затова, защото, както каза г. Радичъ, това изобщо не е елегантно, но специално и затова, защото смѣтамъ, че трѣбва да стигнемъ единъ денъ до общо сътрудничество. А до общо сътрудничество можемъ да стигнемъ само върху базата на равноправието“. Той понататкъ пледира за това сътрудничество, за което отъ българска страна е подадена рѣката.

Ето защо, считайки мѣрцитѣ на Югославия — затваряне граница и т. н. — като крайно временни, както казахъ, българското правителство чака ежесечно тия мѣрки да се отменятъ и да се възстановятъ нормалнитѣ отношения, за възстановяването на които нормални отношения българското правителство показва търпение, като не взема съответни мѣрки.

Г. г. народни представители! Краткостта на тронното слово даде поводъ на нѣкои да кажатъ, че това било постно тронно слово. Споредъ мене, дали едно тронно слово е постно или е тлъсто (Веселостъ), това зависи не отъ многото му фрази, а отъ въпроситѣ, които то засѣга. Е добре, най-важниятъ въпросъ, който има да разрешава нашата държава отъ години наредъ и особено днесъ, е въпросътъ за финансовото заздравяване на държавата, което ще рече заздравяване на нейния бюджетъ, на нейния международенъ търговски балансъ, на нейната валута и т. н.

Ние сме въ едно крайно затруднено финансово положение. Финансовото ни положение е затруднено, защото презъ осемтѣ-деветтѣ години следъ войната ние, може да се каже, всѣкидневно бивахме изненадвани съ предявяване на нови искания, отъ които по-едритѣ сѫ известни, но по-дребнитѣ, които събрани съставляватъ голѣма сума, продължаватъ да бѣдатъ неизвестни. Ние преживѣхме мѣчно време затуй, защото, каквото имаше държавата ни да взема отъ чужбина, всичко се изгуби, защото тя преживѣ нѣколко гладни години съ недобри реколта и защото тя, посрѣщайки всички загуби отъ войната, понижи и своята пара. Всичкото това докара до едно пълно разстройство държавния бюджетъ, за заздравяването на който отъ редъ години се правятъ усилия.

Една картина за това, което говоря, би се добила отъ следнитѣ нѣколко цифри. Като почнемъ отъ 1919/1920 г. до днесъ нашитѣ бюджети сѫ все въ дефицитъ. Дефицитътъ за 1919/1920 г. е 1.627.000.000 л., въ 1920/1921 г. — 188 милиона, въ 1921/1922 г. — 514 милиона, 1922/1923 г. — 62 милиона, 1923/1924 г. — 115 милиона, въ 1924/1925 г. — 1.121.000.000 л., въ 1925/1926 г. — 748 милиона и въ 1926/1927 г. — 188 милиона лева.

Но би било голѣма заблуда отъ тѣзи цифри, така както сѫ подредени поотдѣлно, да се дава характеристика на управлението. Тѣзи цифри сѫ резултатъ не на разходитѣ на правителствата презъ тия години. Тѣзи цифри сѫ резултатъ както на разходитѣ извършени отъ правителствата, така сѣщо и на разходитѣ, които сѫ последица отъ войната. И затуй тѣзи цифри не могатъ да се разглеждатъ поотдѣлно, а трѣбва да се взематъ въ тѣхната цѣлостъ.

И за да се убедите доколко това, което ви приказвамъ, е сериозно, достатъчно е да ви припомня, че срещу единъ дългъ отъ 4.645.000.000 л. за годинитѣ следъ войната и за по-предшнитѣ години — дългътъ на държавата къмъ Народната банка — вие имате, извънъ редовнитѣ разходи, извънъ извънреднитѣ разходи, извънъ разходитѣ за покриване службата по нашитѣ държавни дългове и т. н., и едни разходи, съвсемъ непредвидени, наложени ни по договора за миръ, които разходи къмъ 1 януарий 1926 г. достигатъ

до 1.625.000.000 л., а сега убеденъ съмъ, че гонятъ двата милиарда. Тѣзи разходи сѫ разхвърляни споредъ случаитѣ, споредъ годинитѣ, безъ за това да е виновно едно или друго управление.

Това положение, г. г. народни представители, особено откато стана нужда да се изплащатъ репарации, окупации и т. н. — а това изплащане започна отъ втората половина на 1923 г. и се засилва съ течение на времето — даде той резултатъ, че, докато редовнитѣ бюджети на държавата се сключватъ съ излишѣци, касовата служба на държавата приключва съ дефицити. Най-силно това се отрази презъ последнитѣ две години. Презъ последнитѣ две години, начина отъ 1 априлъ 1926 г. до 31 октомврий т. г. — не по бюджетно упражнение, а по каса — какво е постѣпило и какво е изразходвано? Смѣтката е следната: приходъ 11.163.000.000 л., разходъ 11.482.000.000 л., разходъ въ повече 319.000.000 л. По бюджетното упражнение за 1925/1926 г., отъ 1 априлъ до 30 юний 1926 г. е постѣпилъ приходъ 144 милиона лева, а трѣбвало е да се платятъ 908 милиона лева или въ повече разходвано 764 милиона лева. По бюджетното упражнение за 1926/1927 г., при 6 милиарда и 856 милиона лева приходъ, разходътъ е 7 милиарда и 39 милиона лева. А за текущата финансова година, до 31 октомврий, при постѣпления 4.163.000.000 л., разходътъ е 3.534.000.000 л. Значи, по бюджетното упражнение за 1925/1926 г. дефицитътъ е 764 милиона лева, а по бюджетното упражнение за 1926/1927 г. — 183 милиона лева. По текущото бюджетно упражнение, до 31 октомврий имаме излишѣкъ 628 милиона лева, което въ сѣщностъ не е излишѣкъ, защото съ постѣпилитѣ суми сѫ изплатени стари задължения.

Чужденцитѣ, които дойдоха тукъ да прегледатъ нашия бюджетъ, направиха констатацията, че има едно силно подобрене. Кое имъ даде поводъ да кажатъ това? То се дължи, г-да, на тая фактъ, който оня, що умѣе да чете цифритѣ, ще го разбере, а именно, че ние, както ви казахъ, къмъ 31 октомврий 1927 г. сме могли да намѣримъ за нашата каса срѣдства отъ текущото бюджетно упражнение 628 милиона лева, за да платимъ минали разходи. Какъ се постигна това? То се постигна, г. г. народни представители, съ едно мѣроприятие, което нѣкои отъ г. г. ораторитѣ упрѣкнаха. Кое е то? По теория, идеално, предполага се, че всички кредити, които вотира единъ парламентъ, щомъ разумно и съ разбирано предназначение сѫ гласувани, за да се постигне програмата на управлението, ще бѣдатъ изразходвани. На практика, г. г. народни представители, навсѣкѣже дето има разумъ и чувство на спестовностъ, тази теория се корегира. И най-добритѣ управления сѫ ония, които, упражнявайки бюджета, правятъ икономии. Особено това е важно за държави съ неустановени приходи, съ неустановени точно размѣри на разходи, и най-много това е важно за времена аномални, каквито ние преживяваме. По-рано у насъ имаше една дълга борба какъ да се въведе въ система спестяването при упражняването на бюджета. Отъ тази борба се доби едно практическо разрешение — наложиха се при всички министерства счетоводители, отговорни предъ министра на финанситѣ и назначавани отъ него. Предполага се, че тия счетоводители иматъ възможностъ, като погледнатъ кредита, който е отпуснатъ въ бюджета, и като видятъ исканията срещу този кредитъ, да кажатъ думата си, дали тия искания конкретно толкова сѫ необходими, дали тѣ ще отидатъ действително за толкова полезни цели. Така сѫ се икономисвали много суми при упражнението на нашитѣ бюджети. Тази система се малко поизостави, но все пакъ тя формално съществува. Обаче отъ две години насамъ, дори ако би съществувала въ тая форма, тя едва ли би дала ония бързи резултати, които ни налагаше аномалното положение. И затуй при Министерството на финанситѣ се учреди една комисия, наречена драконовска, която се състои отъ три члена: единиятъ е началникътъ на отчетността при Министерството на финанситѣ, другиятъ е членъ отъ Върховната смѣтна палата и третиятъ е чиновникъ отъ Народната банка, защото Народната банка е касиеръ на държавата. Тази драконовска комисия въ случая имаше две задачи: не само да не допуска излишни разходи, но и да не допуска повече разходи презъ месеца, отколкото сѫ приходитѣ, съ които да ги покрие — едно усилие неимоверно голѣмо, което очудваше тѣзи, които дойдоха да контролиратъ нашата жестия, нашето финансово дѣловодство и които казаха: „Вие сте взели героически мѣрки, благодарение на които, въпрѣки всички тежести и аномалности, сте могли да излѣзете отъ тежкото положение“ и благодарение на което ние сме имъ вдѣхнали вѣра за възможността самостоятелно да редимъ нашитѣ домашни ра-

боти, въ случая нашите финанси. Но, г. г. народни представители, на всяко усилие има граници. Такова каквото е днес финансовото положение, ние се намираме открити с една сума почти равна на тази, с която от текущите приходи на 1927 г. платихме минали задължения — около 700 милиона лева. Ако речем да прибавим въ точност всичките взаимнообразно взети суми, ще стигнат цифрата над един милиард. Този недоимък не може да бъде покритъ с бюджетните средства, с редовните приходи на нашата държава. Този недоимък, по примѣра на всички държави, които имаха нещастieto да вземат участие въ войните, и тѣзи, които победиха, па и онѣзи дори, които бѣха неутрални, но интереситѣ на които бѣха засегнати по единъ косвенъ начинъ, ще се покрие с извънредни приходи, съ заеми, които ще се изплащатъ редъ години, които ще бѣдатъ погасени отъ приходитѣ на поколенията. Тази нужда е съзнана отъ всички. Поради нея, правителството потърси заемъ. Този заемъ не можемъ да го сключимъ, докато не добиемъ благосклонността на Обществото на народитѣ. Защо? Г. г. народни представители! При мене сѣ изредили много хора съ готовност да даватъ пари. Най-важнитѣ измежду тѣхъ сѣ американцитѣ. Колцина американци сѣ дождали при мене и сѣ ми казвали: „Ние продаваме пари; паритѣ за насъ сѣ стока. Да видимъ какво ще ни дадете насреща“. Е добре, ние не можемъ нищо да имъ дадемъ насреща, защото всичките наши приходи сѣ подъ ипотека на Комисията по репарациитѣ, а никой не дава пари, безъ да бѣде гарантиранъ, че ще си ги получи. Ето защо, Комисията по репарациитѣ трѣбва да се откаже отъ нѣкои приходи, та да можемъ тѣхъ да заложимъ. По този редъ стана сключването на заема за бѣжанцитѣ, по този редъ ще стане и сключването на държавния заемъ. Но ходатаятъ предъ Комисията по репарациитѣ е Обществото на народитѣ. Неговиятъ финансовъ комитетъ се отнесе благосклонно въ миналата, септемврийската сесия къмъ нашето искане за заемъ. Съветътъ на Обществото на народитѣ сложи въпроса за нашия заемъ на дневенъ редъ въ предстоящата сесия. Финансовиятъ комитетъ най-напредъ прати тукъ своитѣ експерти, които изучиха положението на държавния бюджетъ, като дадоха единъ отзивъ много благоприятенъ за усилията, които правимъ. Отпосле дойдоха и самитѣ членове на финансовия комитетъ. Нѣма споръ, че трѣбва да се помогне България въ усилията ѝ за финансово заздравяване. Обаче, при тѣзи изучавания, които направиха у насъ членоветѣ на финансовия комитетъ, тѣ повдигнаха следния въпросъ: финансово заздравяване не може да има тамъ, дето нѣма това и това, дето нѣма една емисионна банка, която да държи винаги стабилна размяната монета, а това една емисионна банка може да постигне само когато тя е напълно независима отъ държавата. И заради туй тѣ смѣтатъ, че Българската народна банка, която е почти едно изключение въ Европа, поради факта, че нейниятъ капиталъ е държавенъ, трѣбва да бѣде по типа на всички емисионни банки, чийто капиталъ е акционеренъ, но националенъ. Тѣхната мисль бѣ, Българската народна банка да се превърне въ акционерна, но при условието акциитѣ да се притежаватъ отъ подданици на българската държава, за да се запази националната независимостъ. Обаче, тѣ се натъкнаха на единъ фактъ, за жалостъ, независящъ отъ когото и да е отъ насъ — ние не можемъ да го промѣнимъ — именно, че българскиятъ народъ не е въ положение да откупи държавния капиталъ на Народната банка, ако държавата би го продала чрезъ акции. Признали тоя фактъ, обаче наклонни да държатъ на своята мисль за независимостъ на Народната банка отъ държавата, тѣ търсѣха нѣкакво друго разрешение съ срокове и т. н. Обичамъ да вѣрвамъ, при тѣхнитѣ констатации, какво този капиталъ, ако би станалъ акционеренъ, днесъ не може да бѣде националенъ, български, защото нѣмаме хора, нѣмаме дружба, които да го купятъ, тѣ ще дойдатъ до единствено възможното заключение, че Българската народна банка трѣбва да си остане такава, каквато е, съ държавенъ капиталъ. А колкото се отнася до нейната зависимость отъ държавата, не само законътъ, който миналата година се гласува тъкмо съ тая целъ, но и действително сѣ едно доказателство, че макаръ и капиталътъ на Народната банка да е държавенъ, намѣсата на българската държава не е била толкова пакостна и послѣдствително не сѣ били толкова лоши, колкото въ много други държави, дето емисионнитѣ банки бѣха акционерни и дето стойността на банкнотата отиде много и много по-долу, дори до нула, спрямо стойността на българската банкнота,

която въ всеки случай се задържа при една задоволителна стойностъ.

Г. г. народни представители! Една правилна оценка на усилията отъ четири години насамъ за финансовото заздравяване на нашата държава не може да се даде само отъ цифритѣ на бюджетитѣ, които по упражнения, съ всички известни и неизвестни тегоби, вървятъ така. Презъ 1923—1924 финансова година сме имали единъ излишъкъ отъ 104 милиона лева, презъ 1924—1925 — единъ излишъкъ отъ 548 милиона лева; презъ 1925—1926 финансова година сме имали единъ дефицитъ отъ 741 милиона лева; презъ 1926—1927 финансова година — единъ дефицитъ отъ 393 милиона лева. За текущата 1927—1928 финансова година, споредъ изчисленията и пресмѣтанятия на експертитѣ отъ финансовъ комитетъ — забележете това, цифритѣ сѣ взети отъ тѣхния докладъ — се предполага да имаме единъ сигуренъ излишъкъ отъ 380 милиона лева.

Казвамъ, не би се оценили усилията за нашето финансово заздравяване само отъ тѣзи цифри, ако не се иматъ предъ видъ невидимитѣ подобрения въ нашия бюджетъ. Когато падна цената на банкнотата, издрѣжката на държавния служителъ стана невъзможна. Корупцията започна съ съзнателни подаяния къмъ нещастния чиновникъ, който получаваше месечна заплата 150 л., съ които пари не можеше да плати хлѣба си за 10—20 дни. Не само управлението на Лемократическия сговоръ, но и управлението преди него, управлението на бунтарството, и то съзна, че не може.

К. Томовъ (з): (Смѣ се)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, да, г. Томовъ, азъ ще Ви кажа защо го наричамъ бунтарско. (Възгласения отъ земледѣлцитѣ) Азъ обичамъ да назовавамъ нѣщата съ тѣхнитѣ имена.

Д. Грънчаровъ (з. в): И вие участвувахте въ това управление.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще Ви кажа кога започна то, ще дойда и до него. Бѣдете спокойни!

К. Томовъ (з): Много по-сериозни въпроси има. Да видимъ какво е положението днесъ и какво ще бѣде утре.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И това управление въ послѣдния си бюджетопроектъ, който не успѣ да се вотира поради 9 юний, предвиждаше единъ кредитъ отъ 800 милиона лева за увеличаване на чиновническите заплати, и много основателно. Тая язва, тая празнота поради понижението цената на банкнотитѣ се изцѣри, като се постави държавниятъ служителъ въ едно що-годе завидно положение, което що-годе отговаря на условията на живота, но това коства на бюджетитѣ една сума отъ единъ милиардъ и 600 милиона лева.

Д. Гичевъ (з. в): И все пакъ язвата не е изцѣрена. (Възгласения отъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ето кое се нарича бунтарство: не слуша, а само рита.

Д. Гичевъ (з. в): Георги Поповъ Ви опровергава, че язвата и корупцията сѣ изцѣкувани. Живѣ паметникъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: За да се види доколко това увеличение бѣ необходимо, достатъчно е да ви посоча факта, че заплатитѣ на нашето чиновничество вариратъ отъ 16. 17 мирновременни заплати. въ книга, за най-висшитѣ чиновници, и до 25 мирновременни заплати за най-низшитѣ чиновници, когато нашиятъ книженъ левъ спрямо златото е изгубилъ 27 пѣти отъ стойността си, а спрямо стойността на предметитѣ — много повече. Това е фактъ. Ние сме далечъ отъ онова положение, което имаме преди войнитѣ.

Това е, г-да, първата невидима поправка, но отъ грамадно значение, преди всичко, за реда въ самата машинерия на държавата.

Втората невидима поправка — надъ 350 милиона лева — е загубата отъ намаление прихода отъ износнитѣ мита. Износнитѣ мита тежаха на първо мѣсто върху всички земледѣлски произведения, а неземледѣлски произведения за по-голямъ износъ нѣмаме, за да ги натоваримъ съ такива

мита. И тия 350 милиона лева трѣбваше да се загубят като приходъ на държавата, за да може да се засили износътъ, конкурентноспособността на нашитѣ земеделски произведения: тютюнъ, храни и т. н.

На трето мѣсто, това сѣ известни икономии въ държавния бюджетъ, сѣ които се изплаща държавниятъ дългъ къмъ Народната банка: една сума кръгло отъ 90 милиона лева годишно, споредъ спогодбата отъ 1922 г., наложена ни отъ Комисията по репарациитѣ, а сегне една сума отъ 150 милиона лева, поради задължението, което отъ две години насамъ имаме, да предвиждаме въ бюджета тая сума, за да засилимъ намалението на дълга на държавата къмъ Народната банка. И най-сетне, като имаме предъ видъ, че почти цѣлата печалба на Народната банка, която, вмѣсто да се взема отъ държавата, остава у нея за увеличение на капиталъ й, вие ще достигнете до една обща цифра отъ около 300 милиона лева. Прибавете къмъ тѣхъ и 350-тъ милиона, които ви посочихъ по-горе, и единъ милиардъ и шестотинъ милиона лева и смѣтнете какъе отива.

Тия невидими подобрения въ нашия бюджетъ сѣ собствено, които най-силно говорятъ — за онзи, който знае да разбира и чете — за финансовото заздравяване на България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Грънчаровъ (з. в): Тѣзи отъ галерията сигурно ще Ви се смѣятъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Заповѣдайте, г. Грънчаровъ?

Д. Грънчаровъ (з. в): Казвамъ, че тия отъ галерията ще Ви се смѣятъ, защото положението съвсемъ не е така розово, както Вие го рисувате. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Г. Грънчаровъ! Не прекъсвайте г. министъра.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Азъ не рисувамъ положението нито розово, нито трънливо; азъ го излагамъ такова, каквото си е.

Вториятъ факторъ, г. г. народни представители, за финансовото заздравяване на една държава, извънъ бюджета, това е засилването на производството и главно подобряването на нейния международенъ балансъ. Азъ имамъ тукъ стойността на нашия вносъ и на нашия износъ, пресмѣтната въ швейцарски франка за всѣка година, защото е невъзможно да се правятъ сравнения въ книжни лева за петъ или десетъ години наредъ.

По календарни години даннитѣ сѣ следнитѣ. Вносъ: 1919 г. — 222 милиона, 1920 г. — 209 милиона, 1921 г. — 149 милиона, 1922 г. — 141 милиона, 1923 г. — 224 милиона, 1924 г. — 222 милиона, 1925 г. — 273 милиона, 1926 г. — 233 милиона; всичко 1.670.000.000. Износъ: 1919 г. — 127 милиона, 1920 г. — 156 милиона, 1921 г. — 113 милиона, 1922 г. — 152 милиона, 1923 г. — 155 милиона, 1924 г. — 196 милиона, 1925 г. — 211 милиона, 1926 г. — 210 милиона; всичко 1.320.000.000. Или единъ дефицитъ, както виждате, надъ 300 милиона швейцарски франка. Тукъ нѣма значение управлението, освенъ дотолкозъ, доколку то е спѣвало експорта — а азъ ви казахъ какви бюджетни усилия се направиха, за да се засили той — и доколку то не е въздействувало да се намали вносътъ на ненужнитѣ предмети.

Г. Марковъ (з. в): Споредъ както четохте, въ „бунтарското време“ вносътъ постепенно е намалявалъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Тая Ваша фраза именно е бунтарска.

Г. Марковъ (з. в): За васъ всичко, което не е ваше, е бунтарско!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ама изслушайте ме, азъ ще Ви кажа после, кое е бунтарство. — За да се разбератъ известни нѣща, г-да, трѣбва да знаемъ условията, въ които тѣ сѣ станали. Мислите ли вие, че като дойде единъ другъ режимъ, ще се намали нашиятъ вносъ? Та ако е за такива мѣроприятия думата, тогава ще припомня, че азъ създадохъ първитѣ мѣроприятия за ограничение на вноса. Отъ мене сѣ законътъ отъ 1918 г., веднага следъ сключването на примирието, и редъ други закони за ограничение на вноса.

Г. Марковъ (з. в): Ние най-добре сме ги пазили.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще Ви кажа сега какъ сте пазили тѣмко тѣзи закони, имайте търпение. — Закона за забраняване вноса на предмети, които не сѣ отъ първа необходимостъ, не азъ го отменихъ, вашиятъ режимъ го отмени. Не казвамъ това за укоръ, защото този законъ не можеше да бѣде траенъ; отъ друга страна тѣкъ и вие не можете да правите упрѣкъ на мене, защото въ 1918 г. азъ наложихъ износнитѣ мита. Наложихъ ги сѣ огледъ на тогавашната конюнктуръ, защото единъ килограмъ брашно бѣше единъ златенъ левъ и защото трѣбваше да се остави тукъ хлѣбъ за хората. Но минаха години и съдѣлата поиска пакъ чакъ презъ мое време сериозно да се намалятъ износнитѣ мита, макаръ, както знаете, азъ като народенъ представителъ още презъ вашия режимъ постоянно да викахъ тукъ: като махнемъ износнитѣ мита, ще се отвори голѣма дупка въ приходния бюджетъ, която обаче, трѣбва да закриемъ, като дотъкнимъ по другъ редъ приходитѣ. Тѣй че, когато се говорятъ тѣзи думи — коя година какъва е била и да се дава характеристика на управленията споредъ търговския балансъ — извинете ме, но тамъ въ споръ не влизамъ.

Г. Марковъ (з. в): Това, което четете, дава илюстрация.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля Ви се! Сега сѣ Васъ нѣма да се разправамъ подробно. И тѣй, г. г. народни представители, това е фактическото положение.

Отъ интересъ е да видимъ главнитѣ наши земеделски артикули какво мѣсто заематъ въ нашия износъ.

Въ 1919 г. ние сме изнесли пшеница всичко на всичко на стойностъ 69.000 златни швейцарски франка. Тогава ние внесохме пшеница на стойностъ . . .

Г. Марковъ (з. в): Отъ Америка.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, да, хемъ азъ я плащахъ. Ние внесохме брашно отъ Америка на стойностъ 25.000.000 златни франка. И то е единъ интересенъ моментъ, който бихъ могълъ да разкажа тукъ сега, когато имамъ свидетели, като почитаемия г. Янко Сакъзовъ.

Въ 1919 г. ние имаме формаленъ гладъ, защото реколтата отъ 1918 г. бѣше извънредно слаба. Но при все това земеделска България имаше нѣщо скѣтано. Липсвахъ ни около 25.000 тона, които ние набавихме отъвънъ. Въпросътъ тогава бѣше: можемъ ли да ги набавимъ отъвънъ? Азъ тогава бѣхъ министъръ на войната и по сведенията на началствуващитѣ хора твърдѣхъ, че можемъ да ги набавимъ отъвънъ. Моитѣ другари г. Сакъзовъ, г. Драгиевъ и г. Костурковъ бѣха тѣзи, които най-много викаха, и може би основателно, че непременно трѣбва да се достави брашно, да се даде хлѣбъ на хората. И единъ видъ азъ бѣхъ обявенъ за нечеловѣколюбивъ!

Е добре, решихме се на това мѣроприятие. Решихме се, г-да, но платихме много скѣпо — единия килограмъ американско брашно ние го платихме 1:10 златни лева. Ние трѣбваше предварително да депозираме златото си въ американскитѣ военни параходи и следъ това да получимъ брашното. Днесъ, когато гледамъ изравняването смѣтитѣ на други държави съ тѣхния кредиторъ Америка, която имъ доставяше предмети, азъ отбелязвамъ следното: навсѣкъде кредиторътъ — Съединенитѣ щати — прави голѣми оолекчения. Защо? Защото се казва: „Не е важно колко долари ви дължимъ — важни сѣ ценитѣ, които сѣ способствували, за да се образуватъ тѣзи суми въ долари“. Ние платихме 1:10 златни лева за килограмъ брашно наведнѣжъ, но ония, които останаха да дължатъ, получиха оолекчение, дългътъ имъ се намали, за тѣхъ се взема това подъ съображение. Ние, обаче, подъ натиска на условията, платихме въ злато и въпрѣки всички обещания, въпрѣки нашиятѣ усилия да си възвѣрнемъ златото съ продажбата на розово масло, не успѣхме. Тѣзи розови масла, опиуми и т. н. отпосле доведоха до резултати много нежелателни за съкровището, макаръ и въ малки размѣри.

И така, износътъ на пшеница за 1919 г. възлиза на 69.000 златни лева; въ 1920 г. — 9.000.000, въ 1921 г. — 25.000.000, въ 1922 г. — 30.000.000, въ 1923 г. — 23.000.000, въ 1924 г. — забележете добре — само 3.000.000 златни лева. Следъ 1919 г., въ която имаме износъ на пшеница за 69.000 златни лева, и следъ 1924 г., въ която имаме износъ на пшеница само за 3.000.000 златни лева, нѣма да намѣрите друга година отъ освобождението на насамъ, въ която да е имало по-слабъ износъ на пшеница. Презъ 1925 г. износътъ възлиза на 10.000.000 златни лева, а въ 1926 г. — на 11.000.000 златни лева.

Царевица. За 1919 г. не е отбелязан никакъв износ. За 1920 г. имаме износ за 32 милиона швейцарски франка; за 1921 г. — 8 милиона; за 1922 г. — 11 милиона; за 1923 г. — 22 милиона; за 1924 г. — 40 милиона; за 1925 г. — 23 милиона и за 1926 г. — само за 14 милиона швейцарски франка.

Тютюн — третият важен наш артикул. За 1919 г. имаме износ за 86 милиона швейцарски франка; за 1920 г. — 76 милиона; за 1921 г. — 29 милиона; за 1922 г. — 41 милион; за 1923 г. — 46 милиона; за 1924 г. — 73 милиона; за 1925 г. — 87 милиона и за 1926 г. — 77 милиона швейцарски франка. Тъзи цифри показват сами по себе какво е било нашето земеделско производство — че то от ред години, изключая тютюна, е крайно незадоволително. През 1919 г. ние имаме добито на декаръ срѣдно 97 кгр. жито; през 1920 г. — 92 кгр., през 1921 г. — 88 кгр., през 1922 г. — 95 кгр., през 1923 г. — 85 кгр., през 1924 г. — 66 кгр., през 1925 г. — 109 кгр., през 1926 г. — 94 кгр.

Г. Марковъ (з. в): Какъ е пресмѣтано?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Питатъ ме, какъ е пресмѣтано. Тия изчисления сѣ правени отъ нашитъ агрономи, които взематъ предъ видъ разни качества ниви, снопи и т. н. Пресмѣтането не е абсолютно точно. Но голѣмитъ числа иматъ това удобство, че, като се внимава при изчислениято, получаватъ се правдоподобни, вѣроятни резултати. Нѣма какво да се съмняваме въ това.

При тия условия на бюджети, на национално производство и на международенъ баланс, българското правителство имаше да се справя въ редъ години съ голѣмото бедствие — колебанието на книжния левъ. Последното започна още отъ 1917/1918 г. Въ края на 1918 г., предвиждайки мѣнотиятъ, които има да срѣща държавата поради това колебание на нашия левъ, предвиждайки особено опасноститъ, че могатъ всички движими богатства да се изтеглятъ отъ нашата страна, азъ създадохъ закона за търговията съ външни платежни срѣдства, вземания и кредити, споредъ който законъ никой не можеше да изнесе нищо отъ страната, докато не внесе стойността на изнасянитъ предмети въ дивизи и ефекти, които получаваше срещу своя бъдещъ износъ.

Г. Марковъ (з. в): Законътъ хубавъ, ама прилагането лошо.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля ви се. — Този законъ се прилага презъ едно време най-нещастно за него — когато нашата граница не бѣ подъ контрола на нашата държава. Каминитъ и сандѣцитъ отъ София не можахъ да се спратъ съ този законъ, защото ние бѣхме окупирана страна. Но отпосле, когато постепенно това се промѣняваше, вмѣсто законътъ да се задържи, стана друго нѣщо. Поради едно постановление въ този законъ, въ чл. 23 — изключения отъ предписанията на този законъ могатъ да се допускатъ само съ изричното разрешение на министъра на финанситъ — поради това постановление почнаха да се издаватъ нови наредби. Първата наредба е отъ 27 декемврий 1919 г., съ която се разрешава на едни срещу износа да броятъ само 50%, на други само 40% и т. н.; издаде се друга наредба отъ 22 май 1920 г., споредъ която, вмѣсто да се задържи цѣлата сума за износа, задържа се само една третина; издаде се друга наредба отъ 22 януарий 1921 г., съ която се нарежда, че тази третина може да се изплаща съ още по-голѣми облекчения. По този начинъ тоя законъ, който не можа да добие истинско приложение поради окупацията, веднага започна да се руши, той се разруши и нѣмаше спѣнка за ония, които си играеха съ нашата валута, благодарение на което ние можемъ да отбележимъ следнитъ движения въ курса на нашия левъ.

По отношение на швейцарския франкъ, който тоже имаше малки колебания, които ще изброя, но незначителни, нашиятъ левъ е ималъ следнитъ колебания годишно — максимално, минимално и срѣдно.

Презъ 1915 г. 100 швейцарски франка сѣ се купували максимално съ 130 л. български, минимално съ 126 л. и срѣдно съ 128 л.; презъ 1916 г.: максимално 139 л., минимално 135 л., срѣдно 137 л. — азъ закръглявамъ стотинкитъ, г-да; презъ 1917 г.: максимално 180 л., минимално 170 л., срѣдно 173 л.; презъ 1918 г.: максимално 173 л., минимално 162 л., срѣдно 166 л.; презъ 1919 г. — тогава вече започва по-силно колебание: максимално 462 л., минимално 421 л., срѣдно 432 л.; презъ 1920 г.: максимално 1.189 л., минимално 1.027 л., срѣдно 1.090 л.; презъ 1921 г. — обърнете внимание:

максимално 3.590 л., минимално 1.225 л., срѣдно 1.976 л. — на какво се дължи това силно колебание, ще видимъ; презъ 1922 г.: максимално 3.370 л., минимално 2.770 л., срѣдно 2.865 л.; презъ 1923 г.: максимално 3.450 л., минимално 1.370 л., срѣдно 2.299 л.; презъ 1924 г.: максимално 2.700 л., минимално 2.322 л., срѣдно 2.528 л.; презъ 1925 г.: максимално 2.708 л., минимално 2.669 л., срѣдно 2.686 л.; презъ 1926 г.: максимално 2.692 л., минимално 2.674 л., срѣдно 2.684 л.; презъ текущата година е сѣщото, както е презъ 1926 г., 1925 г. и 1924 г.

На какво се дължи презъ 1921 г. това силно колебание? То се дължи на много мѣстни причини, но то се дължи и на една изключителна причина. Тя е следната. Вамъ е известно, че Българската народна банка, строга къмъ своя дългъ да гарантира своята банкнота, не издаваше банкноти въ полза на държавното съкровище презъ 1914 и 1915 г., докато правителството не гарантира чрезъ Райхсбанкъ въ Берлинъ, че Райхсбанкъ ще засвидетелствува какво количество злато е получила за смѣтка на Народната банка и споредъ това количество злато Българската народна банка ще издава банкноти. Този вносъ отъ злато, по 50 милиона златни франка на месецъ, даваше възможностъ на Народната банка въ този размѣръ да издава банкноти, за да си изплаща държавнитъ разходи по войната. Този вносъ на трупъ известни вземания на Народната банка къмъ Райхсбанкъ въ Берлинъ, които въ 1919 г. достигнаха на сумата 633 милиона марки, които по тогавашния курсъ правѣха 762 милиона лева. Въ 1920 г. маркиятъ бѣха на сума 584 милиона, а въ левове струваха 706 милиона; въ 1921 г. маркиятъ бѣха 454 милиона, а струваха само 295 милиона лева; въ 1922 г. маркиятъ бѣха повечко, откогато и да било — 760 милиона — защо това, ще обясня — а въ български левове струваха 14 милиона лева; въ 1923 г. маркиятъ бѣха 650 милиона, а струваха — не бележи колко — 0.

Най-напредъ, дребниятъ фактъ — какъ така отъ 454 милиона марки въ 1921 г. сѣ се увеличили на 760 милиона марки презъ 1922 г.? Това се дължи, г-да, на пратеника на Българската народна банка презъ време на управлението на господата (Сочи земеделцитъ), който отъ предвидливостъ, че марката спада, спекулираше и увеличаваше въ марки вземането на нашата държава.

Ц. Стоянчевъ (з. в): Кой бѣше този пратеникъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Панайотовъ. Азъ нѣмамъ нищо противъ лицата. Азъ говоря за положението.

Г. Марковъ (з. в): Има и другъ фактъ. Тогава имаше парламентарна анкета, която установи, че много търговци и управляващи лица въ банката сѣ спекулирали съ падането на марката и съ замѣняването ѝ съ наши левове и не сѣ наказани. Недейте изпуща това изъ предъ видъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Въ случая не ме интересуватъ лицата; мене ме интересува фактътъ. Съ тази загуба отъ 700—800 милиона лева, разбира се, цената на нашия левъ силно се подби. Азъ правя само констатацията. На първо мѣсто тази е причината.

Г. Марковъ (з. в): Азъ искамъ да добавя, че има много причини.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Следъ като левътъ се подби, трѣбваше нѣкакъ да се заздравя. Усилията презъ управлението на господата (Сочи земеделцитъ) не можахъ да постигнатъ едно заздравяване. Трѣбваше да дойде управлението на Демократическия сговоръ и съ наредбата си отъ м. декемврий 1923 г. да възстанови — какво? — монопола на девизитъ, който бѣше узаконенъ на края на 1918 г.

Г. Марковъ (з. в): И монопола — само банкеритъ да взематъ отъ Народната банка кредитъ. (Възражения отъ сговориститъ) Ще излѣземъ съ данни.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Благодарение на този монополъ, при условията, въ които сме ние, ние можемъ да задържаме нашия левъ. Азъ си спомнямъ първитъ дни на моето управление. Като всѣко ново управление, то събуди апетити за всевъзможни пертурбации. Намѣриха се банкери по Женева, Цюрихъ, Виена, Буда-Пеща и Берлинъ, които веднага започнаха да смѣкватъ българския левъ. Е добре, два дена дори тѣ не бѣха оставени да си играятъ съ българския левъ. Защо? Защото, съ огледъ

на положението и съ решителността на управлението, азъ казахъ, и се обяви навсѣкѣде по свѣта, че тѣзи 40 милиона лева злато, които държа въ Народната банка, сѣ за менъ достатъчно срѣдство за поддържане това ниво, което има българскиятъ левъ — съ 138 л. да купувате 1 доларъ — и че съмъ готовъ да изгоря прѣститъ на всѣки единъ спекулантъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) И, въмѣсто да пращамъ стражаритѣ по софийскитѣ улици, за да се вършатъ мърсотии, азъ наредихъ тия батки да иматъ кредити отъ Българската народна банка и веднага да купуватъ ония, които продаватъ евтино български левъ — и се спрѣха тия спекулации още на другия день. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Разбира се, на всичко има граници, и на усилията на една политика на едно управление има граници. И, между другото, съ огледъ и на това, заемътъ за бѣжанцитѣ изигра една спасителна роль въ туй време, когато ние имаме едни крайно гладни години.

Заемътъ за бѣжанцитѣ се критикува различно. Нека ми бѣде позволено да кажа въ какво се състои той, защото даже хора, които сѣ имали министерски постъ, безъ да си дадатъ трудъ да изучатъ въпроситѣ непосредствено отъ мѣстото, отдето могатъ да добиятъ положителни сведения, дадохъ числа съвсемъ невѣрни.

Г. г. народни представители! Заемътъ за бѣжанцитѣ даде две произведения: едно, което ще се употреби само за бѣжанцитѣ и за свързанитѣ съ тѣхното настаняване подобрения, на една стойностъ отъ 2.250.000 английски лири кръгло, и друга една сума за погасяване на нашитѣ съкровищни бонове къмъ Banque de Paris et des Pays-Bas отъ 1912/1913 г., отъ първата балканска война. Тия съкровищни бонове, които гласѣха въ французки франкове, за погасяването на които ние трѣбваше годишно да предвиждаме единъ разходъ отъ 80 милиона лева, при днешния курсъ на нашия левъ, или 15 милиона французки франка; тѣ се измилатиха отъ този заемъ. Тази сдѣлка добра ли бѣше или лоша? Достатъчно е да ви припомнимъ, че ние дължихме въ злато, а платихме въ французки франка, което ще рече, най-малко 4 пѣти по-малко.

Предвидлива ли бѣше тая мѣрка? Споредъ мене — да. Най-напредъ затуй, защото който гони сѣнката, може да изгуби и мръвката. Това намаление четири пѣти бѣше достатъчно.

Безспорно, има едно увеличение, понеже процентътъ за тѣхъ и другиятъ процентъ се различаватъ, но все пакъ намалението е голѣмо.

Отъ цѣлата сума на този заемъ, казвамъ, частъ се употреби, за да се изплати този дългъ, което дава въ резултатъ едно облекчение на бюджета отъ 80 милиона лева. Останалата частъ отъ този заемъ се употреби за следното. До 22 ноемврий 1927 г. сѣ внесени въ Българската народна банка 827.853 долари и 14 цента и 544.855 лири стерлинги, или всичко въ левове 480.830.372. Останалата сума, отъ около единъ милиардъ лева, се намира — тукъ е описано кѣде — въ разни европейски банки, които плащатъ една лихва по-малка, безспорно, отъ тази, която плащаме ние.

Д. Гичевъ (з. в): Защо?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така е, г. Гичевъ; азъ говоря истината; въ това можете да бѣдете сигурни. Защото Обществото на народитѣ даде този заемъ съ предназначение той да отиде за бѣжанцитѣ, и защото неговиятъ пратеникъ тукъ, комисарятъ, не разрешава превръщането на суми въ левове, докогато не сѣ му нуждни за изразходване левове. Тази сума отъ 480 милиона лева, която е дадена на разположение на банката, далечъ не е изразходвана отъ комисаря. Изразходвана е приблизително една четвъртъ частъ отъ тази сума, но тя е превърната въ левове, тя е въ наши рѣце.

Какво се получава плюсъ и какво се получава минусъ отъ този заемъ? Годишно за цѣлата служба по заема ние плащаме около 167 милиона лева. Срещу това ние не плащаме 80 милиона лева за съкровищнитѣ бонове. Значи оставатъ още 87 милиона лева. Отъ тѣзи 87 милиона лева трѣбва да намалимъ най-малко 35, бихъ казалъ 37 милиона лева, които ни даватъ лихвитѣ отъ паритѣ, които стоятъ въ чуждитѣ банки, и оставатъ 50 милиона лева. Срещу тази лихва и погашение отъ 50 милиона лева, ние сме дали на Народната банка 480 милиона лева. Пресмѣтнете лихвата заедно съ погашението, ще видите, че то е къмъ 10%. Това е бѣжанскиятъ заемъ отъ гледна точка на пари. Кѣде

сѣ онѣзи приказки, че 136 милиона лева било дало съкровището и т. н.?

Що се касае до самото настаняване на бѣжанцитѣ, г. г. народни представители, бихъ се много отвлѣкълъ, ако засегна и него. И безъ това имамъ още много да говоря, затова ще изоставя за другъ пѣтъ този въпросъ.

К. Томовъ (з): Но г. Казасовъ трѣбва да се обясни, г. министре!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, той ще даде своитѣ обяснения!

К. Томовъ (з): Той е бившъ министъръ отъ кабинета на Демократическия сговоръ и не може да не се върва на неговитѣ думи. Той изнесе въ печата, че по бѣжанския заемъ били платени отъ съкровището 136 милиона лева, а били получени 102 милиона лева.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това е една грѣшка.

К. Томовъ (з): Ако е грѣшка, да го каже публично.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Може и азъ да съмъ правилъ подобни грѣшки. Ние вестникаритѣ бързаме да пишемъ, като не всѣкога държимъ смѣтка за истината. (Оживление) Затова азъ обичамъ тази трибуна, защото тукъ всички дръжканици по вестницитѣ ще се унищожатъ, защото тукъ ще изгорятъ всички слухове и вѣтреничави работи.

Ц. Табаковъ (зан): Г. Казасовъ изнесе тѣзи цифри въ една статия, подъ която се подписа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ето, тукъ ми сѣ дадени сведения отъ Дирекцията на държавнитѣ дългове.

Д. Гичевъ (з. в): Имате ли сведения за бѣжанцитѣ какво е похарчено?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Като говоря за бѣжанцитѣ и като изоставямъ въпроса за настаняването имъ, ида на другъ единъ голѣмъ въпросъ, по който има да ви съобща следното. Както знаете, срещу имотитѣ си въ грѣцка Македония, нашитѣ бѣжанци получаватъ, споредъ направенитѣ тамъ оценки, 10% въ брой, а останалата частъ отъ 90% — въ облигации, платими, погасяеми въ 12 години. Облигациитѣ, които имъ се даватъ отъ нашата Народна банка, за смѣтка на грѣцката държава — както пѣкъ грѣцката държава дава такива облигации на грѣцитѣ, избѣгали отъ България, за смѣтка на българската държава — иматъ на пазара единъ много низкъ курсъ, толкова низкъ, че за ония 90%, които имъ се изплащатъ въ облигации, едва ли биха имъ дали 30%. Отъ друга страна, констатирано е отъ Междусъюзническата комисия, че, следъ като се ликвидиратъ и останалитѣ още четири хиляди неликвидирани дѣла на българи въ Македония — грѣцкитѣ сѣ почти всички ликвидирани — българската държава ще издаде облигации за изплащане имотитѣ на българитѣ въ Гърция, за смѣтка на грѣцката държава, на една сума отъ 1½ милиарда лева повече, отколкото Гърция ще издаде облигации за смѣтка на българската държава.

Явява се въпросътъ: като стане ликвидацията, кой ще гарантира тази сума отъ 1½ милиарда лева? Г-да! Една много опасна работа е, когато правителствата дължатъ помежду си. Особено въ демократиитѣ, правителствата винаги се намиратъ подъ натиска „да взематъ“, а не „да даватъ“. И въпросътъ може да се развие много зле, затуй защото почтени хора, които ръководятъ тая служба, сѣ решили по тоя въпросъ да се съобиятъ съ следнитѣ решения отъ Обществото на народитѣ, респективно отъ финансовия комитетъ: първо, да се получи одобрение, щото всичкитѣ облигации да не се погасяватъ въ този късъ срокъ отъ 12 години — много късъ е този срокъ отъ 12 години — а да се погасяватъ за едно по-дълго време; второ, тия облигации да иматъ нѣкаква по-голѣма гаранция, отколкото е грѣцката или българската държава, за да може тѣхната ценностъ на пазара да бѣде по-висока; и, трето, салдото въ случая на Гърция къмъ България да бѣде гарантирано отъ неутрални фактори. Това решение на господата отъ Смѣсената грѣцко-българска комисия е едно много по-

хвално решение, и не можем да желаем, освен тѣ да иматъ успѣхъ, да могатъ да се добератъ до нужното одобрение. А това, обичамъ да вѣрвамъ, ако се сбъдне — а трѣбва да се сбъдне — ще внесе едно голѣмо успокоение въ нашитѣ бѣжанци.

При лошото състояние на държавнитѣ финанси, при затруднено положение на народното стопанство, явява се въпросъ — мнозина отъ ораторитѣ го задаваха — какви мѣрки взема правителството, за да се подпомогне финансово, съ кредитъ народното стопанство? Г. г. народни представители! Държавниятъ заемъ, ако той се сключи, ще дойде по форма за заздравяване на държавнитѣ финанси, но по същество — за народното стопанство, защото той ще бѣде третиятъ заемъ на България, чието произведение ще остане изключително вътре въ страната. Другитѣ два такива заеми сѣ следнитѣ. Единиятъ е заемътъ отъ 1896 г., паритѣ отъ който отидоха само въ Земледѣлската банка и за населението, а другиятъ е заемътъ за бѣжанцитѣ отъ 1926 г., всичкитѣ пари отъ който, 2 милиона и толкозъ английски лири, ще останатъ изключително вътре въ страната. Трети такъвъ заемъ, споредъ мене, е държавниятъ заемъ, който предстои да се сключи. Сумитѣ отъ този заемъ, чиито размѣри азъ самъ не съмъ въ положение да днесъ да ви кажа, тъй като има още много по този въпросъ да се дебатира, ще трѣбва да отидатъ за засилване капитала на Народната банка, респективно за намаление дълга на държавата къмъ Народната банка — а това значи, първостепенния кредитенъ нашъ институтъ да го направимъ силенъ и мощенъ, това значи да затвърдимъ и подпомогнемъ нашето народно стопанство — ще отидатъ още за засилване капитала, паричнитѣ срѣдства на Земледѣлската банка, ще отидатъ отчасти за засилване капитала на Кооперативната банка, ще отидатъ и за изплащане неизплатенитѣ задължения на българската държава къмъ частни лица. Значи, всичко ще остане вътре въ страната. Кой ще може да откаже, че всичкото това нѣма да отиде за подпомагане народното стопанство? Това е очевидно. Въ това направление вече се действува. Ето, днесъ г. председателятъ на Народното събрание събщи, че е постигналъ законопроектъ — който е предъ васъ — за ипотечния кредитъ, който ще бѣде съпроводенъ съ другъ единъ законопроектъ, законопроектъ за одооряване на договора, по силата на който се учредява ипотечна банка. На свой редъ тия мѣроприятия ще се разгледатъ, но сега азъ искамъ да кажа, че всичко това сѣ мѣроприятия за даване сокъ на нашето стопанство, за засилване нуждния на нашето производство инвентаръ, за икономическо издигане на нашата страна.

Въ тоя редъ на мѣрки сѣ и тѣ нареченитѣ концесии, за които много празни приказки тукъ се казаха, много подозрения се хвърлиха и за които нѣкои отъ господата ме запитваха презъ последнитѣ дни, какво става съ тѣхъ. Дълга имъ отговоръ.

Концесията за износъ на свинско месо или беконъ, за директни параходни съобщения съ хладилници между нашитѣ пристанища и голѣмитѣ европейски пазари е въ застой. Защо? Не защото се е сбъдналъ страхътъ на г. г. опозиционеритѣ, че правителството на Демократическия сговоръ е продало България на нѣкои експлоататори, ами защото тѣзи въ кавички експлоататори...

П. Петковъ (зан): Международни мошеници.

Д. Гичевъ (з. в): Авантюристи.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: (Къмъ П. Петковъ) Често пжти, господине, като се хвърлятъ такива епитети на други, хвърлятъ се отъ лица, които ги заслужаватъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. Марковъ (з. в): Фактитѣ обратното говорятъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: (Къмъ П. Петковъ) Не Ви познавамъ, не Ви знамъ, но ще Ви кажа, че трѣбва да бѣдемъ предпазливи, когато говоримъ за трети лица, които не сѣ между насъ. Дали тѣ сѣ мошеници, или не — не зная. Но азъ зная два факта. Единиятъ фактъ е, че тѣ сѣ дали у насъ единъ залогъ отъ 3 милиона лева; другиятъ фактъ е, че зарегистрирането на тѣхното дружество въ Лондонъ имъ струва 5—6 милиона лева. Това е истината. Но тѣ имаха нещастieto, покрай другото, да се намѣрятъ предъ една изненада. Тѣ разчитаха, че ще си услужатъ съ тѣ наречения „Тредъ фасилити актъ“ — съ единъ законъ на английската държава, по силата на който тя дава пари въ заемъ съ 5% лихва на всички ония дружества и частни фирми, които се ангажиратъ да изнасятъ предмети отъ

Англия другаде, за да даватъ работа на английския народъ, и ония, които се задължаватъ да внасятъ отъ другаде въ Англия евтини хранителни продукти.

Е добре, протакането на този въпросъ отъ наша страна докара работата дотамъ, че миналата година презъ м. м. октомврий и ноемврий — докогато тѣ още, мисля, не бѣха свършили разправиятѣ съ насъ — въ Лондонъ заседава една имперска конференция, въ която участвуватъ представители на всички английски владения. А забележете, че английскитѣ владения сѣ повечко или по-малко наши конкуренти, защото тѣ сѣ, които доставятъ въ Англия свинско месо, всевъзможни зеленчуци и т. н. Представителитѣ на английскитѣ владения въ тая конференция протестираха предъ министра на земледѣлието, заедно английското правителство е било склонно или е могло да допусне да се кредитира съ такава евтина лихва едно предприятие, което ще прави конкуренция тѣмъ. По такъвъ начинъ концесии се лишва отъ надеждата да получатъ срѣдства, ползувайки се отъ „Тредъ фасилити актъ“. А ние ги бѣхме задължили — какъ ние ги задължихме? — да стѣкнатъ единъ капиталъ отъ 500.000 английски лири, отъ които 360.000 английски лири тѣхни, а 140.000 английски лири да ги внесатъ за наша смѣтка. Освенъ туй ние си запазихме правото, следъ 5 години, докогато се задължаваме да внесемъ тѣзи 140.000 английски лири, ако видимъ, че предприятието върви добре, да изискваме, и тѣ се задължаватъ всѣка необикновена акция да я смѣнятъ съ обикновена. А то значи: съ нашитѣ 140.000 английски лири да имъ вземемъ управлението на дружеството.

Не искамъ да влизамъ сега въ всички подробности. Цяли това е умно — не зная; но то е фактъ. Въ такова положение сѣ поставени сега хората. По сведенията на надлежнитѣ министри, тѣ продължаватъ да правятъ усилия, за да влѣзатъ въ изпълнение на договора за концесията. Ако не успѣятъ, какъвъ ще бѣде резултатътъ? Ще загубятъ залога у насъ.

К. Томовъ (з): Г. министре! Нѣма ли да смѣнатъ за форсмажорни тия причини?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма никакви форсмажорни причини тукъ.

К. Томовъ (з): Забраната нѣма ли да се счете за форсмажорна причина?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вижъ, ако тѣ вземѣха Васъ за адвокатъ въ Лондонъ, може би щѣха да спечелятъ дѣлото! (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

К. Томовъ (з): Адвокатитѣ по арбитражитѣ сѣ тамъ (Сочи сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако Вие ги защищавате — то е другъ въпросъ.

К. Томовъ (з): Не ги защищавамъ, но казвамъ какъ могатъ да изклинчатъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Но тѣ не слагатъ този въпросъ така.

И тѣ, въпросътъ сега е: какво зло ще има българската държава, ако въ това не се успѣе?

Е добре, г-да, Демократическиятъ сговоръ съ своитѣ правителства се мжи да доведе това добро. Отъ какво значение е свързането на нашата страна съ голѣмитѣ пазари, ще разбератъ ония поне, които преди години даваха субсидии на чуждитѣ параходни дружества, за да посещаватъ тѣхнитѣ параходи пристанищата ни; това ще разберемъ и всички ние, които и днесъ даваме субсидии на нашето търговско параходно дружество, за да можемъ да имаме параходни съобщения. Може ли да има нѣщо по-ясно отъ това? Азъ се надѣвамъ, че тая концесия ще се сбъдне. Ако не се сбъдне, какво ще се докаже? Ще се докаже, че усилията на Демократическия сговоръ сѣ били атакувани, че той е билъ подозирванъ, клеветенъ отъ хора, които тия клевети можеха да ги припишатъ на себе си, а не на него. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Другата концесия — концесията за горитѣ. Тя е отъ не по-малко стопанско значение. Тя засѣга два комплекса отъ по 600.000 декара всѣки единъ съ непроходими, недостѣпни мѣстности. Доказано е, че тия комплекси гори могатъ да се експлоатиратъ, при условията на нашата дър-

жава, само по концесионен начин. Тази концесия се проучва и изучава от ред години нанасамъ. Най-после се даде на търгъ. Г. г. концесионеритъ дадоха залогъ 16.000.000 л. До сега внесоха 9.000.000 л. безвъзмездно за постройката на пристанището въ Василико. Внесоха 9.000.000 л. съ 7% лихва за предприятието „Въжа“. Обаче и тѣ се намиратъ въ едно стѣснение, твърде обяснимо. Г. г. народни представители! Тѣзи голѣми предприятия не тѣй лесно се гласятъ. Напр. въ поемнитѣ условия за тази концесия има следното постановление: етатътъ, който концесионерътъ ще получава, е отъ дървета, които се намиратъ въ цѣлата плоскостъ. Значи, за да може концесионерътъ да започне експлоатацията въ всѣки единъ отъ двата комплекса гора, трѣбва въ цѣлата площъ да направи желѣзници, шосета, въздушни линии и всичко, каквото е нужно. Тогава той ще може да получава годишенъ етатъ 300 хиляди кубика или колкото е. А това значи концесионерътъ да внесе не по-малко отъ 500 милиона лева мъртавъ капиталъ, преди да е взелъ отъ тия гори една сламка. Тия предприятия, обаче, не се реализиратъ. Ония, които познаватъ стопанскитѣ въпроси, знайтъ, че концесионеритѣ на такива предприятия винаги се считатъ като агенти на самата държава. И заради туй предвидливитѣ концесионери се мѣчатъ да заинтересоватъ и самата държава въ тия предприятия. Лесно е, г. г. народни представители, да се каже: „Гора, дървета!“ Идете, изучете ги, изчислете ги и направете смѣткъ, за да видите какъ сѣ тия работи. Азъ си спомнямъ, че преди много години, когато тукъ, въ София, се разглеждаше арбитражното дѣло по линията София—Романъ, построена отъ покойния Хаджиеновъ, единъ знаменитъ адвокатъ, Руселъ, въ своята пledoария изтъкна ярко нѣкои нѣща, които ми дадоха поводъ да загубя единъ-два месеца време да се занимамъ съ тия въпроси, да прегледамъ литературата по тѣхъ и да се убедя какво представляватъ такива предприятия. То е война съ маса непредвидени нѣща. Ето днесъ предстои да се даде на търгъ постройката на водопровода Бистрица—Рила, отъ водопровода София—Рила. Азъ чувахъ разни предложения отъ много сериозни и незаинтересовани хора. Едни ми казваха: „Вие, българитѣ, искате да дадете това предприятие афорфе, отсѣчено — за толкова милиона лева ни направете всичкото това, и казвате: дайте си цената. Вие сте много голѣми наивници“. — Защо? — „Защото онзи добросъвестенъ предприемачъ, който ще се реши да води война съ всички неизвестни условия при такова едно предприятие — почвени, подпочвени води, глинести почви и т. н. — той, ако е добросъвестенъ, ще предвиди най-лошитѣ условия, при които трѣбва да се изпълни това предприятие, и офертата му ще бѣде много висока, а недобросъвестниятъ предприемачъ ще се лансира, но отъ него вие ще изгубите, никога нѣма да спечелите, защото нѣма да издържи предприятието“. И затуй ни убеждаваха, че трѣбва да извършимъ това предприятие по другъ начинъ — предприемачътъ да бѣде единъ видъ агентъ на общината. За насъ е по-за предпочитане форфетерната система. Искамъ да ви кажа, колко мѣчно изпълними сѣ такива голѣми предприятия, каквото е и концесията за горитѣ. Ако предприемачитѣ устоятъ на своитѣ задължения, нищо по-добро, споредъ мене, отъ тази концесия. Ако тѣ не могатъ да устоятъ на задълженията си, какво ще стане? Управлението се е помъчило, при най-износни условия за държавата, безъ да желае да пакости и на самитѣ предприемачи, да създаде едно производство — защото гние гората тамъ и още години ще гние, ако нѣма кой да я използва — да създаде работа за хилядитѣ хора, които чакатъ и пр. и пр. Ако предприемачитѣ не успѣятъ, интереситѣ на държавата сѣ запазени — всички залози и всички суми, които сѣ внесли, ще останатъ въ полза на държавата.

Това е положението на концесиитѣ. Тѣ сѣ едни отъ мѣроприятията за стопанското съвземане, за стопанския напредѣкъ на страната.

Въ свързка съ стопанското развитие на страната, азъ, г-да, безъ да засѣгамъ всички други области на нашето стопанство, не мога да не отбележа, поради грамадния успѣхъ, една областъ — това е кооперативното дѣло, специално банковото кооперативно дѣло,

Въ крѣпги числа, активитѣ на кооперациитѣ достигатъ почти размѣра на българския държавенъ бюджетъ, къмъ 6 милиарда лева — фактъ, който самъ по себе си много казва. Презъ 1924 година кооперациитѣ сѣ били на брой 1.669, при индивидуални членове 505.203, при собствень тѣхень капиталъ и фондове за градскитѣ кооперации 798.815.000 л., за селскитѣ кооперации 386 милиона лева, или всичко единъ милиардъ 184 милиона лева; при влогове за градскитѣ кооперации — 642 милиона, за селскитѣ —

300 милиона лева или общо 942 милиона лева; или чужди и собствени срѣдства — 2 милиарда 200 милиона лева. Както ви казахъ, при активъ отъ около 6 милиарда лева, кооперациитѣ къмъ края на 1926 г. представяватъ отъ себе си следното. Градскитѣ кооперации, при свои срѣдства отъ 1 милиардъ 725 милиона лева, сѣ използвали кредити при Българската централна кооперативна банка всичко на всичко 384 милиона лева. Нѣматъ ли право тѣ да използватъ тѣзи кредити? Земледѣлскитѣ кооперации, при свои и чужди срѣдства 700 милиона лева, сѣ използвали кредитъ отъ Земледѣлската и другитѣ банки — 885 милиона лева. Понятно е, че земледѣлското население винаги има нужда повече отъ кредитъ, защото то е индустриално, а индустрията всѣкога има нужда отъ повече кредитъ, защото това, което тя взема, като кредитъ, веднага го влага за подобрене на производството.

Когато г. г. експертитѣ на финансовия комитетъ проучиха този въпросъ, тѣ не дочакаха правителството да направи предложение за засилването капитала на Кооперативната банка, а сами казваха: че Кооперативната банка заслужава да се подкрепи. А когато разсѣждавахъ, евентуално Народната банка да бѣде съ капиталъ акционеренъ, но националенъ, тѣ казваха: „Защо вашитѣ кооперации и вашитѣ мѣстни дружества да не сѣ въ положение да изкупятъ държавния капиталъ на Народната банка?“. Развитието на кооперациитѣ е отъ грамадно значение не само отъ социална гледна точка, но и отъ стопанска гледна точка, защото отъ него може да се констатира спестовността на българина. Въ тѣзи мѣчни и оскѣдни времена, въ които ние живѣемъ, въ всѣки три месеца съ десетки милиона лева се увеличаватъ основниятъ дѣловъ капиталъ и влоговетѣ въ кооперациитѣ, а това е най-важната характеристика за здравината на българския народъ, за неговата спестовностъ и за неговата чистота. Г. г. народни представители! Кооперациитѣ може да иматъ много недѣжи — кѣде нѣма недѣжи — но едно е известно: недѣжитѣ на кооперациитѣ сѣ явни, тѣ сѣ подъ стѣкло. Не такива сѣ недѣжитѣ на другитѣ сдружения. Дългъ е на всички, когато забележатъ нѣкъде нѣкой недѣжъ, да го изнесатъ. Има болни кооперации. Не мога да характеризирамъ тукъ общо болестята имъ, поотдѣлно трѣбва да се види, какво е положението на всѣка една. Надлежитѣ учреждения, които имъ авансиратъ пари, не сѣ длѣжни да си завързватъ очитѣ, когато имъ даватъ кредитъ. Най-голѣмийтъ недѣжъ — ако бихъ могълъ да го обобща — е въ следното. Нѣкои кооперации, които се занимаватъ съ производство или съ търговия, забравятъ най-сѣщественото за всѣки единъ търговецъ или индустриалецъ: че мъртвиятъ капиталъ, който тѣ трѣбва да вложатъ въ своето предприятие — ако сѣ тютюневи кооперации, складоветѣ и машинарнитѣ, които трѣбва да иматъ — трѣбва да бѣде тѣхень собственъ, а само за оборотния капиталъ трѣбва да търсятъ подкрепата на кредита; иначе тѣ сѣ изгубени. И положението на всички ония, които не държатъ смѣтка за това, безспорно, е лошо. Но въ този случай, преди да се сърдя на онзи, който взема, азъ съмъ длѣженъ да хвана за ушитѣ онзи, който дава безразборно. Ако видите, кога е давано безразборно, най-малко ще вините Демократическия съговоръ. Но, ако сравните загубитѣ, които може-би ще предстоятъ да се понасятъ отъ нѣкои кооперации, съ онова, което други сѣ загубили, за мене положението не е тѣй страшно. Азъ зная, че преди 2—3 години бѣше застрашенъ Общиятъ съюзъ на земледѣлскитѣ кооперации. Вследствие на едни или други сдѣлки, той бѣше въ единъ дефицитъ къмъ 17 милиона лева. Отъ сведенията, които добивамъ отъ Земледѣлската банка, той върви бързо къмъ поправяне съ собствени срѣдства. И когато говоря за задължения на кооперативни съюзи, или за задължения на кооперации, азъ съмъ длѣженъ да ви припомня, г-да, че нѣма по-гарантиранъ кредитъ отъ кредита на кооперацията, защото свръхъ гаранцията на съюза или централата, свръхъ гаранцията на кооперацията въ края на краищата иде гаранцията на членоветѣ на самата кооперация, на които се дава кредитъ много по-малкъ отъ $\frac{1}{10}$ или $\frac{1}{20}$ отъ тѣхната кредитоспособностъ. Това е то истината, но това не бива, не трѣбва да заблуждава, не трѣбва да тласка кооперациитѣ къмъ непредвидливи предприятия, както нѣкои сѣ направили и понасятъ сега загуби. Отъ друга страна, неразумно е загубитѣ на нѣкои кооперации да ги отдаваме само на тѣхъ. Азъ зная тютюневи кооперации, които сѣ въ загуба, но зная сѣщевременно, че частнитѣ тютюневи предприятия презъ 1925/1926 г. иматъ една загуба надъ 500 милиона лева. И вие сте свидетели, г-да, какъ голѣми фирми, следъ като построиха складове или купиха къщи, следъ като устроиша инсталации, за жа-

лост, една след друга днес продават своите неджими имоти, за които мъчно ще могат да намърят цена. Всичко това трябва да се има пред вид, когато говорим за един такъв институт, какъвто е кооперацията, чието значение е колкото стопанско, толкова и социално, толкова и културно. Но нека изоставя тоя от грамадно значение въпрос за омиротворянето на нашата страна.

Г. г. народни представители! Въ този голъм дебят по проектоотговора на тронното слово се засегна — и основателно — и въпросът доसेжно разумното уреждане на управлението на държавата. Изказаха се мисли ценни, нъкои от които аз съм имал случай да казвам, на които и сега ще се поспра. Каза се тук, какво трябва да се предприеме, за да можем да внесем в нашата администрация повече разум, повече дължителност. Спомена се от г. Смилов и тъй наречената научна организация на държавните служби.

Г-да! Един голъм спор съществува между лицата, които се занимават с организацията на службите в държавата. Първият въпрос, на който тѣ се натъкват, е следният: какъ така частните предприятия вирят и напредват, а държавните кретат или съвсем замират? И веднага се дават примѣри от организациите на частните предприятия, препоръчва се усвояването на тѣзи организации и от самата държава, за да може да се постигнат добри резултати. Никой не оспорва, че частната инициатива е, която изобретява, която твори, която пробива новите пѣтици; тя трябва да се имитира в доброто от всички. Но частната инициатива има известни предпоставки, които сѣ мъчно смислаеми за държавите, особено за демократическите държави, особено за държавите, където се казва, че трябва да има партийно управление. Ръководното тѣло на едно частно предприятие е не само скъпо плащано, но е и засилено сѣ органи, каквито ако биха се придали на едно държавно учреждение, веднага ще се викне, че се създават синекури. Аз не познавам едно частно предприятие отъ щогоде сериозност, дето да нѣма цѣлъ щаб отъ хора, които да промишляват. Е добре, вземете най-важното наше държавно учреждение — Финансовото министерство — и търсете тамъ тѣзи хора, които да иматъ единственото предназначение да следятъ законодателството въ свѣта, да следятъ напредъка на науката, да следятъ стопанския живот, да разбиратъ финансовите промѣни, да проучатъ всичко, което е мѣстно — нѣма да намѣрите нито единъ такъвъ човѣкъ. Защо? По две причини. Ако се създадатъ такива длъжности, или ще се повдигне повикъ, че се създаватъ и сѣ скъпи платени, защото на такива мѣста трябва да има скъпо плащени хора, или пъкъ ще се създадатъ мѣста, но за лица малко платени, и тогава ще се каже, че тѣ сѣ за синекури, за негодници, ще се вдига шумъ, защо тѣ сѣ тамъ и т. н. Естествено е, тогава, че начало на такава държавна организация, която да имитира частните предприятия, не се поставя. Но, азъ казахъ, че има и друго нѣщо — и тамъ е голѣмиятъ въпросъ — то е партийността въ управлението. Мислителите — не политиките — убедени демократи, привърженици на демократическото управление, на партийността въ управлението, откоде сѣ дошли до следното заключение: народните представители, министрите измежду тѣхъ, правителствата иматъ една голѣма задача — да изнасятъ нуждите на народа, да искатъ приложението на известни държавни идеи и т. н. — но тѣ трябва да направятъ една концесия, тѣ трябва да си послужатъ сѣ единъ чисто технически персоналъ, който, въ кръга на своята компетентностъ, преди всичко да не е ипра въ тѣхните рѣше, да е добре платенъ и да е независимъ въ своята служба. Азъ не мога да си представя, че въ едно частно предприятие може нѣкой да не бѣде отговоренъ за неговите постѣпки и действия, като получи санкцията споредъ реда, установенъ въ частните предприятия. Въ държавната машинария, въ особености тамъ, където не е спазенъ този принципъ — министрите да зачитатъ техническия персоналъ — тамъ отговорността изключително пада върху министрите, като всички техници, които трябва да решаватъ най-голѣмите въпроси, винаги сѣ прави. Защо всѣкога сѣ отговорни само министрите? Защото министрите сѣ се нагърбили сѣ една работа, която не е тѣхна. Азъ бѣхъ слушалъ едно време, че е имало единъ министъръ въ България, който е подавалъ палтото на своите гости. Азъ считамъ това за една голѣма грѣшка. За палтото има разсилень, за нумерата на регистрите има писаръ; а като продължите нагоре, ще видите, че зачитането на правата създава и отговорности. А това нѣщо въ нашата държава, па и въ много други държави, не е наредено. Който ще иска у насъ да започне да реди администрацията, както трябва, той най-

напредъ трябва да разреши следния въпросъ: ще трябва ли да има единъ стабилитетъ за чиновниците или не, независимо отъ правителствата, които идватъ и си отиватъ? Да, ще кажете, да има. Но явява се другъ единъ въпросъ: стабилитетътъ на чиновниците на държавата ли трябва да служи или трябва да служи на други разбирания? Той трябва да служи само на държавата и на никакви други разбирания. Тѣзи сѣ първите условия, преди изпълнението на които никакъвъ редъ въ нашето управление не можемъ да заведемъ. А отъ какво значение е този редъ, достатъчно е да припомнимъ многобройността на нашето чиновничество.

Въ 1911 г. сме имали кръгло 42.000 чиновници, плюсъ 64.000 по военното ведомство, а въ 1926 г. сме имали 75.000 чиновници, плюсъ около 30.000 по военното ведомство. Като съберемъ цифрите, тѣ сѣ почти еднакви: за 1911 г. — 103.000, а за 1926 — 110.000 души. Но разбира се, не можемъ да правимъ смѣтката съ войската, която сега е намалена наполовина. Обаче, числото на чиновниците, ако е увеличено, то е увеличено предимно отъ учителите: отъ 12.000 учители презъ 1911 г., 24.000 души имаме презъ 1926 г. Следъ това въ държавните поедприятия персональтъ е увеличенъ двойно и тройно. Що се отнася до другите учреждения, тамъ персональтъ не е увеличенъ. Вземете моята полиция — тамъ персональтъ отъ 5.000 души въ 1911 г., сега е къмъ 8.000 за всички подразделения на полицията.

Д. Гичевъ (з. в): И детективите ли?

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Да, и тѣ, които ви пазятъ често пѣти. (Смѣхъ всрѣдъ лѣвницата)

Чиновничеството би могло да бѣде намалено, но това намаление, за да бѣде резултатно, трябва да бѣде рационално и трябва да стане, както ви казахъ, отъ самите управления. Но тоя редъ предполага, че самата власт, самото правителство трябва да създаде едно особено положение за персонала. Въ много учреждения у насъ това го има, въ нѣкои то трябва да се направи. Икономистите отъ тамъ нѣма да повлияятъ върху бюджета, въ смисълъ равностѣтката на бюджета да зависи отъ тѣхъ. Това се призна и отъ мнозина оратори. Но икономистите, отдето и да идватъ, винаги сѣ отъ полза, винаги сѣ желателни, за тѣхъ ние трябва да настояваме.

Казахъ се нѣколко думи за нашето самоуправление — за общините и окръжитѣ. Г-да! Ние имаме едно самоуправление, гарантирано отъ законите, каквото рѣдко ще намѣрите другде. Но ние имаме едно самоуправление на общините и окръжитѣ по същество незадоволително, което — почти отъ всички страни констатираме това — трябва да се поправи. Нашите общини, градски и селски, не сѣ въ редъ въ много отношения. На първо мѣсто въ финансово отношение — не имъ достигатъ ресурсите за службите, които тѣ тепърва има да развиятъ. А съмнение не може да има, че тѣ има да развиятъ за въ бѣдеще служби много по-голѣми, отколкото ще бѣде растежътъ на службите, които ще има да развива държавата. Службите, които ще има да развива държавата, сѣ почти определени, а службите, които ще има да развива общината, окръжната постоянна комисия, въ стопанско отношение, въ благоустройство, въ хигиенично отношение и т. н., сѣ грамадни. Съ културното наше повдигане, нуждите ни ще ставатъ по-голѣми и задатите на общините ще бѣдатъ много трудни, а споредъ това и ресурсите имъ ще трябва да бѣдатъ много по-голѣми. Е добре, тия ресурси тѣ ги нѣматъ. Една отъ задачите ще бѣде — при всичко че нашето финансово положение е стѣснено — на тия самоуправления да се намѣрятъ обекти, чрезъ които да могатъ да добиятъ ресурси за посрѣщане на своите нужди.

Що се отнася до селските общини, съществува единъ въпросъ отъ грамадно значение. Всѣко село иска да стане самостоятелна община. Законътъ казва, за да бѣде едно село община, то трябва да има поне сто къщи. Е добре, практиката ни заставлява дори и при сто къщи да не даваме право на селото да бѣде община. А наблюденията казватъ — при функциите, които има да извършва днешната община — че е едно разорение за населението, ако вие допуснете малки общини. Затуй други казватъ: „Дайте да ги сглобимъ, да ги направимъ голѣми“.

Този въпросъ, г. г. народни представители, споредъ мене, има само следното разрешение. Вѣрно е, че малките общини не могатъ да догонятъ разходите си. Но да групирате общините наново въ по-голѣми общини, да съедините общини, които сѣ се разединили, е една невъзможна работа, защото общината е едно стопанство, при нашите условия, само за себе си. Има много и много причини, вътрешни, чисто

селски, които по никой начин не допускат едно село да се обединява с друго, или пък, като не е било обединено, вие да го обединявате. Преди всичко това е въпросът за меритъ. Но затуй пък, от друга страна, тръбва да се намъри едно разрешение на този въпрос. Въ общинската канцелария се отразяват функциите на всички държавни ведомства. Този чиновник, който ние наричаме секретар-бирникъ, е една енциклопедия на всички закони, на всички правилници и окръжни по всички ведомства. Той тръбва да бжде и с образование и с специална подготовка за тая служба, защото тръбва да експедира една грамадна чисто държавна работа. Какъ той ще стори това при една община от 100 къщи, какъвъ помощен персонал ще има и т. н.? Този въпрос, така сложен, по мое разбирание само компромисно може да се разреши, като общинитъ, с численост на населението по-малка от дадена, съ ресурси по-малки от дадени, ще тръбва, не да се сливат, като общини една с друга — това е невъзможно — а да се обединяват по някакъв начинъ в една група от самостоятелни иначе общини за извършването на известни функции на държавата, като на чело на тази група стои пакъ единъ подобенъ секретар-бирникъ с своитъ писари и пр. За другитъ работи общинитъ да си бждат самостоятелни. Това е една реформа отъ грамадно значение, която ще тръбва да се обмисли много сериозно и която, за да даде действително добри резултати, ще тръбва да се усвои не само отъ едно управление, а ще тръбва да добие подкрепата на грамадната част отъ общественото мнение въ страната. Това е моето разбиране.

Съ тия нѣколко думи, г. г. народни представители, азъ завършвамъ едната част отъ онова, което имамъ да ви говоря тази вечеръ. Ще има да говоря приблизително още толкозъ. Сега часътъ е 7.

Отъ лѣвицата: За утре да остане.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: За утре ли?

Отъ дѣсницата: Утре.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Щомъ ще е утре, тогава нека да говоря още малко, та да дойда до единъ отдѣлъ на речта си, който е самъ по себе си важенъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Ляпчевъ! До 8 часа! (Смѣхъ)

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Азъ ще се помъча да свърша може би и сега.

Въ връзка съ управлението, г. г. народни представители, засегна се и въпросътъ за разбойничеството. Разбойничеството е два вида: обикновено и политическо. За второто азъ ще говоря, когато дойда на единъ другъ отдѣлъ отъ речта си, а сега ще се спра изобщо на разбойничеството — що се отнася до убийствата, що се отнася до нараняванията, що се отнася до обиритъ и т. н., извършени при всичкитъ видове разбойничество — за да видимъ въ какво днешното управление може да се укори или пъкъ да се похваля. Азъ ще бжда кратъкъ.

За сравнение вземамъ данни отъ единъ режимъ, който на мене, по човѣшка слабостъ, е присърдце — презъ 1910 г.

Д. Гичевъ (з. в): Много далече!

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Е, ще видимъ сега близко ли е, далече ли е. — Презъ 1910 г. е имало 389 убийства. На 100.000 души отъ населението въ него време се падатъ 9 убийства. Въ 1926 г. 487 убийства. Пресметнато пакъ на 100.000 души, падатъ се 8 убийства.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Криминалнитъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Общо, всѣкакви.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Криминалнитъ — вижте статистиката.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Азъ имамъ статистиката на убийствата въ България. Азъ не зная убийства да не бждатъ криминални. (Смѣхъ всрѣдъ дѣсницата) Този юристъ, ако знае убийство не криминално, нека го каже. (Ржкопѣлскания отъ сговориститъ)

Д. Кьорчевъ (нац. л): Заслужава нула по правото този, който не прави разлика между криминално и политическо убийство.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Въ 1927 г. — само за 10 месеца — имаме 526 убийства. Пресметнато споредъ населението, падатъ се 9 убийства на 100.000 души. Това е истината.

Да вземемъ статистиката за обиритъ. Въ 1910 г. е имало 432 обира, което прави на 100.000 жители 10 обира; въ 1926 г. е имало 608 обира — или на 100.000 жители 11 обира; въ 1927 г. — за 10 месеца — е имало 595 обира, или 11 на 100.000 жители. Това е положението. Както ще имамъ случая по-нататкъ да направя сравнение съ това, което се наблюдава въ другитъ държави, като резултатъ отъ войнитъ, ще видите, че тѣзи данни говорятъ само въ полза на България — че въпрѣки тоя брой на убийства, наранявания и обира, българскитъ народъ относително най-малко страда отъ престѣпности.

Важниятъ въпросъ е: какъвъ процентъ отъ убийства и въобще отъ различнитъ престѣпления се разкриватъ?

К. Пастуховъ (с. д): Онѣзи сж били обикновени обира, а сега имаме обира по друмицата.

И. Петровъ (з): Масови.

Нѣкой отъ сговориститъ: Обира по кооперацитъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ)

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Ще ви цитирамъ какъвъ процентъ отъ убийства сж били разкрити. Въ 1925 г. сж разкрити 82% отъ убийствата, въ 1926 г. — 68%, и въ 1927 г. — 79%.

Отъ обиритъ сж разкрити: въ 1925 г. — 77%, въ 1926 г. — 56% и въ 1927 г. — 71%.

Азъ се съмнявамъ дали въ други години сж били разкривани въ този размѣръ убийствата и обиритъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Ляпчевъ! Преди да станешъ министъръ, ходѣше съ гавазинъ, защото те бѣше страхъ.

Н. Топаловъ (д. сг): А ти си голѣмъ герой! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ)

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Това е вѣрно.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Като председател на парламентарната група на Демократическия сговоръ, ти водѣше следъ себе си гавазинъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Вѣрно е, че имамъ единъ човѣкъ подиръ себе си отъ нѣколко години. Но вѣрно е и друго — че азъ прашамъ хора и подиръ други, мои противници. Но то се дължи на други причини, до които азъ ще дойда.

Сега тъкмо на областта, която интересува г. Кьорчева, ще поспра вниманието на почитаемото Народно събрание. Въпросътъ е за оная психоза, за онова болезнено състояние, въ което сж изпаднали всички народи поради войната. Характеристиката на състоянието на народитъ следъ войната е дадена отъ специалиститъ-социолози. Тѣ казватъ, че не само организмитъ сж изтощени, не само мозъцитъ сж раздрусани, не само понятията сж измѣнени, но всичко е промѣнено. Най-много тази промѣна се изразява въ неподчинеността, незачитането на никакъвъ редъ, на никакви правила, въ вражда противъ всѣко управление, каквото и да бжде то, въ предположението, че всичко е възможно и съ всички срѣдства постижимо. Единъ превратъ въ душата на народитъ, едно болно състояние, за излѣкуването на което ще тръбва да дойде на помощъ и само то време.

Г. г. народни представители! Ние имаме да отбележимъ у насъ две прояви отъ политическо значение на тази психоза. Първата проява е бунтарството, втората — превратността. Подъ бунтарство азъ разбирамъ ония прояви, които сж резултатъ на слаба нервна система, на неуравновесеност, на неподготовка за заетото мѣсто, защото пословицата казва: „Искашъ ли да му изпиташъ ума, качи го на високо мѣсто, той ще се прояви такъвъ, какъвто е“. Това бунтарство за мене, се прояви така релефно въ оня моментъ, когато покойниятъ Александъръ Стамболийски, както той ни предава въ своята брошура — точно какъ е било, азъ не знамъ — се явилъ предъ царъ Фердинанда, закачилъ му се и пр.

Г. Чернооковъ (д. сг): Ималъ пицовъ!

П. Анастасовъ (с. д): И Генадиевъ направи така.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Генадиевъ не прави нищо, за него не се споменава или поне той не се е хвалил. — Да съдимъ обективно. Какво е искал да постигне Стамболийски съ този актъ, който си приписва и който намира одобрение у всички неуравновесени, споредъ менъ, хора въ държавата?

К. Томовъ (з): Този актъ се одобри отъ цѣлия народъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля ви се, азъ ще говоря за народа и за ръководителитъ му.

А. Радоловъ (з. в): Стамболийски бѣше изразителъ на една политика. Той протестира за въвлечането на България въ война на страната на централнитъ сили. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще дойда и до политиката.

А. Радоловъ (з. в): Стамболийски протестира противъ личния режимъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Въ единъ моментъ, когато представителитъ на Антантата взеха треноветъ да отпътуватъ, когато вече ясно имаше сведения, че сръбскитъ дивизии, мобилизирани, смѣтатъ, по сръбския планъ да надвиснатъ надъ българската държава, въ него моментъ, когато всичко бѣше свършено и ние бѣхме въ война, Стамболийски се явилъ съ другари отъ тогавашната опозиция предъ българския държавенъ глава и взелъ че го изругалъ. Това е голѣмиятъ актъ, който той извършилъ! Азъ се питамъ: ако това е резултатъ на нѣкаква политика, къде бѣше Александъръ Стамболийски 3—4 месеци порано, когато азъ и други като мене тичахме да гонимъ всички г-да земледѣлци да ги увещаваме, щото тѣ, като представляватъ известна силна група въ Парламента, да се обединятъ съ насъ — това бѣше презъ май и юний 1915 г. — за да можемъ, сплотени, преди всичко да смъкнемъ Радославова? (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ) Тѣ казваха: „Не, нѣма да смъкнемъ Радославова; ние сме неутрални“. И когато въ една своя конференция ли бѣше, съветъ ли бѣше на групата, какво бѣше не знамъ, къмъ края на м. май взеха една резолюция отъ голѣмо значение, изразяваща мнението на Земледѣлския съюзъ по него време, споредъ която тѣ се обявяватъ неутрални, тогава австрийскитъ представителъ тукъ, споредъ Червената книга на австрийското правителство, съобщи, че каузата на Радославова е спечелена — и Радославовъ е за неутралностъ, но тя ще се помири съ положението, когато му дойде времето. Кой постигна това, умътъ ли или поведението на Александъръ Димитровъ съ неговия дневникъ, азъ не знамъ какъ да отговоря на този въпросъ.

Но, г. г. народни представители, ако вие искате да кажете, че тази бунтарска виходка...

А. Радоловъ (з. в): Опозицията тогава бѣше сплотена. Тогава бѣ издаденъ единъ общъ манифестъ отъ нея.

С. Омарчевски (з): Презъ м. май Вие, г. Ляпчевъ, подписахте манифеста на Земледѣлския съюзъ, заедно съ г. Мушановъ и г. Малиновъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какво, кога?

С. Омарчевски (з): Презъ м. май Вие съ едно комюнике, публикувано отъ цѣлата опозиция, одобрихте сжщата политика.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Защото нѣмахме какво да правимъ друго, понеже вие не се съгласихте да вървимъ всички заедно, да създадемъ едно движение въ страната — извинете ме, азъ зная тѣзи работи — и да докажемъ, че не можемъ да оставимъ на Радославовъ да решава въпроса за война или за миръ, защото бѣхме сигурни, че Радославовъ, който загази въ 1913 г., който прие заема въ 1914 г., по който заемъ тукъ станаха най-голѣмитъ борби, бѣше вече ангажиранъ въ голѣмата война на страната на централнитъ държави. Само нѣкакви извънредни благоприятни обстоятелства за насъ и неблагоприятни за неговата политика, ако биха дошли, можеха да направятъ да бѣде обратното. Тѣзи неблагоприятни обстоя-

телства за Радославовъ биха дошли, ако ние бихме действували съгласно една политика, а не бихме действували споредъ настроенията на момента.

И тѣй, върненъ или не върненъ този актъ, значението му за бунтарството не се намалява; той се счита като единъ великъ актъ. Казалъ, изпсувалъ — голѣмо нѣщо! Но какво е подобрилъ? Нищо. Всичко е влошилъ. И оттогава натакъ да проследимъ, г. г. народни представители, въ най-решителнитъ моменти действието на тѣзи господа, безъ нѣкого лично да оскърбявамъ. Азъ ще говоря общо за течението, което тѣ създадоха като цѣлостъ и по което всѣки единъ отъ тѣхъ се влачеше.

Следъ виходката на Стамболийски въ двореца, идва Добро-поле. Има ли нужда да говоря, дали това бѣше актъ на умъ и разумъ?

К. Муравиевъ (з. в): Басня.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Споредъ Васъ е басня, а споредъ Вашитъ другари — актъ великъ. Добре че казвате, че е басня.

Д. Гичевъ (з. в): Вие бѣхте тогава отговоренъ министъръ, а ние бѣхме на фронта. И днесъ искате да стоварвате кривитъ дърва върху гърба на българския народъ. Нѣма да успѣте. Нѣма да можете да фалшифицирате историата. Вашата отговорностъ е налице.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Чакайте!

С. Омарчевски (з): Чели ли сте книгата на генералъ Русевъ? Той ще Ви каже има ли предателство на Добро-поле или нѣма.

Отъ сговориститѣ: Е-е-е!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако господата биха имали търпение, ако не се увличаха отъ това бунтарство, тѣ щѣха да разбератъ, че азъ не твърдя, какво загубихме войната поради Добро-поле; далечъ отъ мене е тази мисълъ. Но азъ твърдя едно нѣщо — че имаше заговоръ въ затвора, дето бѣше Коста Тодоровъ, дето бѣше Стамболийски, за да предизвикатъ единъ бунтъ въ българската войска и да стане предателството при Добро-поле. Нѣкои отъ васъ въ известни времена се хвалѣха съ Добро-поле. Това е фактъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Никой не се е хвалилъ съ Добро-поле.

Р. Маджаровъ (д. сг): Когато Стамболийски бѣше министъръ-председателъ, отъ височината на трибуната се гордѣше съ Добро-поле.

А. Радоловъ (з. в): Ако имате данни за този заговоръ, изнесете ги да ги видимъ. Толкова време се говори, че Добро-поле било подготвено и че имало данни. Изнесете ги да ги видимъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Стамболийски се гордѣше съ този предателски актъ.

А. Радоловъ (з. в): Дайте документитѣ да ги видимъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съвсемъ не искамъ да ознаменувамъ, а да припомня това събитие, което сте вършили и признавали. Сега се отказвате.

А. Радоловъ (з. в): Не сме го признали, защото не считаме, че Добро-поле е подготвено отъ нѣкого.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То е една стѣпка напредъ. Отбелязвамъ съ задоволство, че вие се срамувате или най-малко съ възмущение се отнасяте къмъ ония, които се хвалятъ съ Добро-поле.

Г. Марковъ (з. в): Че на Добро-поле нѣма предателство, това го казватъ и самитъ военачалници. Недейте гради кули въ въздуха.

К. Томовъ (з): Предъ Парламента се дава единъ удобенъ случай този въпросъ да бѣде изясненъ.

Председателстващ В. Димчевъ: (Звъни) Нѣмате думата!

К. Томовъ (з): Съ негово разрешение прекъсвамъ. Въ книгата на бившия министъръ Добри Петковъ, наскоро напечатана, се хвърля една сѣнка за нѣкакъвъ комитетъ, който писалъ единъ махзаръ до Съединенитѣ щати и Англия, че на Добро-поле се подготвяло предателство, въ което участвувалъ единъ генералъ. И г. Петковъ въ своята книга прави алузия, че този генералъ е покойниятъ Луковъ, който е пѣтувалъ наедно съ г. Ляпчевъ въ Солунъ за сключване на примирието. Заслужава, г. г. народни представители, да се изясни въпросътъ, това е историческа необходимостъ.

Н. Топаловъ (д. сг): Ти си билъ воененъ министъръ. За Луковъ ще приказвашъ!

К. Томовъ (з): Азъ не твърдя подобно нѣщо, г-не. Това се изнесе съ документи и удобенъ моментъ е, г. Ляпчевъ, да се съобщи съ данни и да осветли българското общество и българския Парламентъ по тѣзи събития.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Томовъ! Азъ Ви казахъ, че посочвамъ само нѣкои прояви на това бунтарство и казвамъ, между другото, за Добро-поле. Вие се отказвате отъ него, или, да Ви направя тая почестъ, Вие го осъждате. Съжалявамъ, че въ случая нѣмамъ насреща си Недѣлко Атанасовъ; той не би ме опровергалъ.

Д. Гичевъ (з. в): Докарайте го.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще дойде единъ денъ, но знамъ ли кога ще дойде! Нека животъ и здраве да му дава Богъ!

Имаше едно заседание тукъ, въ Народното събрание презъ юлий или августъ 1918 г. Г. Недѣлко Атанасовъ ни прочете тогава едно писмо — като добъръ българинъ, ще кажа азъ — което писмо говорѣше за съвсемъ небългарски работи. Писмото бѣше, че, по сведения отъ фронта, маса войници бѣгатъ като дезертьори, че тѣ вжтрѣ въ България образуватъ разбойнически банди, и че тѣзи разбойнически банди попадатъ въ контактъ, за да могатъ да извършатъ други работи. Този контактъ, по моето разбиране, навремето, па и после, скоро около примирието, не бѣше другъ, освенъ затворътъ.

Третата проява — обичамъ да вѣрвамъ, че нея нѣма да откажете — е Владая. Какво бѣше това Владая, какъвъ умъ имаше, каква политика имаше, какво се преследваше, защо ставаше всичко това въ Владая?

Г. Василевъ (д. сг): Сега вече мълчатъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Че мълчатъ сега, това е отъ радно, това е една стѣпка напредъ, това е едно вразумяване.

Т. Константиновъ (нац. л): Владайската революция бѣше организирана отъ командуването на съглашенската армия, съ целъ да упражнятъ пресия върху българското правителство и главно командване, за да сключатъ позорно примирие.

Г. Василевъ (д. сг): (Къмъ земледѣлцитѣ) Вие искахте да запалите София. (Възражения отъ земледѣлцитѣ. Голѣма глъчка)

Председателстващ В. Димчевъ: Моля, г-да, пазете тишина.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще ви представя единъ малкъ споменъ, г-да, за да разберете по-добре „Владая“. Бѣше 25 септемврий 1918 г. Министерскиятъ съветъ решава да сключваме примирие и избира мене за делегатъ; решаваме да амнистираме Стамболийски, да го извадимъ отъ затвора.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Не е вѣрно, че цѣлятъ Мнистерски съветъ е решилъ. Решено е безъ Такевъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ не зная да е имало противоречие въ Министерския съветъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Както казвамъ, така е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ти грѣшишъ, ти имашъ предъ видъ последната амнистия, не първата.

Г. Марковъ (з. в): Излиза, че е имало противоречие, защото сж давни различни заповѣди.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре! Г. Драгиевъ ми казва: „Г. Ляпчевъ!“ . . .

С. Омарчевски (з): Това не е на 25 септемврий, а на 18.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: На 25.

С. Омарчевски (з): Не е вѣрно. Азъ зная и съмъ въ положение да Ви каже, че не е вѣрно. (Възражения отъ сговориститѣ. Глъчка)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Изслушайте ме; като ме изслушате ще се съгласите.

На 25 септемврий, следъ решението да се иска примирие, или едновременно съ него, решава се и амнистирането на Стамболийски. Въ сѣщия денъ, следъ обѣдъ, г. Драгиевъ ме моли да взема непременно донѣкъде съ себе си и Стамболийски, защото, казваше ми Драгиевъ, ще стане нѣкое нещастие по пътя, понеже тия хора отукъ сж организирани работата съ тѣзи, които бѣгатъ. Азъ казахъ на Стамболийски: ако обичашъ, заповѣдай да вървимъ наедно, безъ да му казвамъ докъде ще вървимъ. Той се съгласи. — Въ колко часа? — Въ 9 часа — Въ 9 часа моятъ автомобилъ спира предъ Министерския съветъ. Стамболийски е предъ вратата на Министерския съветъ и ми казва: „Г. Ляпчевъ, нѣма да дойда“. Каваларъ е въ тоя случай. — Е, казвамъ, като нѣма да дойдешъ, на добъръ часъ. Азъ отпѣтувахъ. Следъ день-два идва Владая. Какво е туй, ако не е бунтарство? Добре, една костатация правя като българинъ, че всички осъждаме това.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Единъ евреинъ, като фалира, обръща старитѣ тефтери! (Смѣхъ всрѣдъ лѣвицата. Голѣма глъчка)

Председателстващ В. Димчевъ: (Звъни) Моля тишина, г-да.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: По-нататкъ, да вземемъ цѣлото управление презъ този режимъ на бунтарство. Какво друго е то, освенъ едно бунтарство? Тукъ седатъ министритѣ (Сочи министерската маса). Покойниятъ Стамболийски казваше за Александъръ Димитрова, че той е една котка, която не може да бѣде мирна — ще намѣрите това въ дневницитѣ — безъ да мачка нѣкого. А пъкъ той самъ като-че-ли бѣше се предопредѣлилъ да мачка цѣлъ народъ! Вземете всички слова, вземете всички актове отъ това време. Отъ какво се въодушевяватъ тѣ? Какви сж тѣзи велики жестове, които ни припомниха? Тѣ се състоятъ въ едно: да се прояви, че „ние, които управляваме, грѣбва да тѣпчемъ другитѣ, трѣба да ги позоримъ, трѣба да ги унищожимъ, трѣбва да разстройваме, трѣбва да докажемъ, че сме всичко друго, но не сме хора“. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Гичевъ (з. в): Това се проповѣдваше и се вършеше следъ 9 юний.

С. Омарчевски (з): Вие бѣхте министъръ, колега съ Стамболийски, въ единъ Министерски съветъ. Защо не го обуждахте?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Упълномощавамъ г. Мушановъ да се обясни по този въпросъ съ Васъ, понеже сега, като е въ оппозиция съ Васъ — тъй е дошла сждбата — попадате въ приказка. Той бѣше тогава министъръ на вжтрешнитѣ работи, а азъ бѣхъ министъръ на войната, тъй че той ще Ви обясни за държанието на Стамболийски въ Министерския съветъ.

Н. Мушановъ (д): Г. министре! Решилъ съмъ да мълча, за да Ви докажа, че и Вие трѣбва да мълчите, когато азъ говоря.

Отъ сговориститѣ: Е-е-е! (Смѣхъ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Обичамъ да вѣрвамъ, че въ случая г. Мушановъ, като уменъ човѣкъ, не можеше да намѣри по-добра закрила. (Глъчка)

И тъй, да вземемъ проявитъ следъ 9 юний. Въ какво се състоятъ тѣ? Проследете, г-да, всичко това, на което сме свидетели отъ 9 юний до днесъ — действията вътре въ страната, действията вънъ отъ страната. Съществува голѣмо любопитство у нѣкои да чуятъ отъ мене, какви документи има управлението за дейността на господата, забѣгнали отъ България, числящи се къмъ Земледѣлския съюзъ. Съжалявамъ, но не ще удовлетвори това любопитство, защото, ако бихъ рекълъ да го удовлетвори, далечъ-далечъ ще надмина значението на нашитѣ разправии съ онѣзи господа, които сѣзъ правила тия бунтарства, и ще попадна въ други области, които ще ми позволите да не откривамъ азъ. Но нека всѣки единъ размисли, какви цели сѣзъ се преследвали, какво се е гонило съ това нѣщо, напр., което бode очитъ на всички ни, че цѣлата граница е пълна съ пушки, докарвани отъ нѣкъде. На какво мяза това? Какъвъ умъ, каква политика има въ това? Това е едно бунтарство, което трѣбва да изчезне.

Д. Зографски (з. в): Вие го насадихте.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Съ тѣзи срѣдства никой българинъ не може да си служи. Имало е българи, които сѣзъ стоели на това мѣсто (Сочи министерската маса), които сѣзъ понасяли голѣми обиди, жестоки побои и да не кажа още какво друго, но когато чужденецъ се явявалъ да ги защити, тѣ сѣзъ казвали: ние нѣма отъ какво да се оплакваме предъ васъ, ние сме българи. Ето примѣръ за следване, а не другото! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

К. Муравиевъ (з. в): Кажете за махзара до Султана.

Д. Гичевъ (з. в): Като говорите, напомнете и за махзара на Вашия съдружникъ и сътрудникъ, Михаилъ Маджаровъ, факторъ въ днешното управление. Махзарджии за родолюбие говорятъ!

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Силно звѣни) Моля, моля! Нѣмате думата.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Ти си най-добре осведоменъ за действията на тѣзи, които сѣзъ задъ граница.

Д. Гичевъ (з. в): Ние сме начисто въ това отношение.

Отъ сговориститѣ: А-а-а! Знаемъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Преди да привърша, колкото и да не желая да се впускамъ въ разяснение на тѣхнитѣ деяния, задъ граница особено, азъ сѣзъ заставамъ, отъ изнесения онзи день въ пререканията между г. Тодоръ Кожухаровъ и г. Радоловъ фактъ, да се спра досежно въпроса за „аферата Егея.“ Азъ мога да ви заявя не само какво е писалъ посочениятъ господинъ, който е държалъ дневникъ. Въ неговия дневникъ има това, че нѣкой си Кантарджиевъ, който е билъ въ Атина, че Коста Тодоровъ, Недѣлко Атанасовъ и пр., че Доксиадисъ, родомъ отъ Станимака, гръцки министъръ, че Колевъ, родомъ отъ Станимака, бившъ земледѣлски народенъ представител, сѣзъ преговаряли и сѣзъ се уговорили най-напредъ за 10 милиона драхми, после за 5 милиона драхми — всичко това се разправя въ този дневникъ, но азъ малко значение отдавамъ на всичко това. Обаче азъ мога да ви заявя, че въ смѣткитѣ на задграничното представителство на Земледѣлския съюзъ е белязано, че на 28 или 29 мартъ 1925 г. е била прибрана сумата 900 и не знамъ колко хиляди динари, равностойността на единъ милионъ драхми. Това за мене е важно и сериозно. Другото — кой писалъ, какво писалъ — за мене е несериозно.

Сега, г. г. народни представители, привършвайки съ бунтарството, мене ми предстои една много по-сериозна задача — за превратността. Защото ние вече не срѣщаме случайни прояви на народи, които тепърва ще има да възмъжаватъ и да се възпитаватъ политически, но ние имаме работа съ едни разбириания, които, безспорно, днесъ занимаватъ цѣлия свѣтъ. На какво се дължатъ тѣ и какво трѣбва да се върши, за да може да се даде едно правилно разрешение на въпроса и да може злинитѣ да се предотвратятъ, а възможното, доброто да се ободри? Запитали Рокфелеръ: „На какво се дължи работническото движение, което се изразява въ комунизма, въ болшеvizма въ свѣта?“ Рокфелеръ, както ви е известно, е единъ човѣкъ съ голѣми

способности, съ голѣмъ организаторски талантъ, съ голѣмо познание на работническитѣ отношения, човѣкъ който самостоятелно се издигналъ, за да бѣде нѣколко пѣти милиардеръ, ако не се лъжа. Той казва: „Причинитѣ сѣзъ две: едната е, че капиталиститѣ забравятъ, че когато тѣ трѣбва да разглеждатъ своитѣ въпроси, трѣбва да ги разглеждатъ не само отъ гледището на капитала, а трѣбва да ги разглеждатъ и отъ гледището на работника; другата причина се крие тамъ, че работницитѣ разглеждатъ въпроситѣ само отъ свое гледище — държатъ смѣтка само за своитѣ интереси, а не държатъ смѣтка за интереситѣ на капитала.“ Дълго време, помня, въ германската литература се спори върху въпроса за принадлежната стойностъ, т. е. работникътъ работи, печели, а това, което той получава, е една частъ само отъ онова, което е дало производството. Но въ този споръ трѣбваше следъ дълго време да се отбележи една голѣма истина, въ отбелязването и въ пазенето на която се крие първата гаранция за материалния успѣхъ на човѣчеството и за неговото благоденствие. Тази истина бѣше, че онова, което е свѣрхъ работническата печалба, получена отъ неговото производство, въ голѣмата си частъ това свѣрхъ отива и трѣбва да отива за увеличаване инсталациитѣ на самото производство. Тамъ е напредѣкътъ, тамъ е гаранцията и за самия работникъ, че утре той ще бѣде поставенъ при много по-добри условия, отколкото днесъ. Азъ мога да ви дамъ и илюстрация за това. Вземете една закѣснѣла икономическа страна, вземете и една напреднала икономическа страна. Кой може да отрече, че въ напредналата икономическа страна работникътъ е по-добре поставенъ въ своето благоденствие, отколкото въ закѣснѣлата стопанска страна е поставенъ дори дребниятъ собственикъ? И тъй азъ приемамъ констатацията на Рокфелера, че грѣшитѣ сѣзъ отъ дветѣ страни.

Но, покрай тази констатация, за жалостъ, има друга една. Ние имаме тезиса на Коминтерна отъ 1926 г. Този тезисъ пѣкъ казва: „Работническата класа трѣбва да бѣде въ война, въ жестока война“ — това заповѣдва Коминтернътъ — „съ всички класи; никакво сътрудничество съ никаква друга класа!“. При тая тактика — борба съ всички класи до тѣхното унищожение — известно е какъвъ ще бѣде резултатътъ.

Има и другъ единъ, който казва, че покрай тази борба има една машинерия на едни експлоататори, които създадоха една индустрия. И това не е другъ, а американецътъ Фордъ, който отъ работникъ, може да се каже, създаде едно производство въ голѣми размѣри, който познава изтънко тия работи и който бележи: (Чете) „Тази машинерия има за целъ да използва всѣко незадоволство, тя има за целъ да увеличи всѣко незадоволство; тя никога нѣма да допусне разбирателство, никога нѣма да допусне помирение. Тя ще кара къмъ война, отъ ожесточена къмъ ожесточена война и, безспорно, единъ день ще свѣрши, като всѣка борба съ ожесточение, съ своята собствена пропастъ, като направи нещастно и всичко онова, което е на около“.

Е добре, това сѣзъ, г-да, констатациитѣ на хора сериозни — констатации здрави — и това е тезисътъ на Коминтерна.

При това положение се води днесъ борбата въ свѣта. Една стѣпка на напредъ е, че въ свѣта почна да се прави едно различие между онова, което представлява Коминтернътъ или Третиятъ интернационалъ, и онова, което представлява съветска Русия. Въ сѣщностъ това различие не съществува, но свѣтътъ иска да го прави, защото иска да се посочи пѣтътъ на вразумяването. И ако Коминтернътъ издига този лозунгъ, да нѣма разбирателство, принуденъ е всѣки народъ да бѣде въ борба срещу него. Но нѣкой ще каже: „Ама вижте послѣдствието отъ това. Слава Богу, имаме единъ опитъ!“ Азъ ще дойда и до този въпросъ.

Г-да! Като споменахъ констатацията на Форда, че съ всички срѣдства, допустими и недопустими, съ фалшиви теории, съ всички лъжи, се засилва незадоволство, азъ намирамъ добрия случай да се спра и на частъ отъ казаното отъ г. Аврамъ Стояновъ.

А. Стояновъ (раб): (Става правъ)

Отъ сговориститѣ: Чакай малко! (Възражения)

А. Стояновъ (раб): Това, което трѣбва да се подчертае, то е, че въ този моментъ дълѣтъ на работническата класа отъ общото богатство на народа е страшно много намаленъ за смѣтка на буржоазната класа.

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звѣни) Нѣмате думата.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Въ Русия е много увеличен!

И. Петровъ (д. сг): (Къмъ А. Стояновъ) Тукъ много невинно приказвашъ, а въ конгреса друго-яче приказвашъ! (Глъчка)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Моля, г-да, запазете тишина.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Аврамъ Стояновъ, съгласно тази тактика, че трѣбва да си служи съ всевъзможни извѣржания, съ всевъзможни лъжи, съ всевъзможни недобросъвестности, само и само да създаде впечатление, че положението е лошо, че злините нѣма да се поправятъ, безъ ни най-малка грижа да има той да поправи нѣщо отъ злото, се позанима съ нѣколко данни ужъ отъ статистиката. Така напр. той реши да ни съобщи индекса на поскъпването. Е добре, какво казва индексътъ на поскъпването, тъй както той е опредѣленъ отъ Дирекцията на статистиката за 63 града въ царството? Той бележи, че, при база 100 за 1914 г., въ 1921 г. индексътъ за поскъпването на храната е 1.702, за облѣклото — 2.374; въ 1922 г. за храната — 2.257, за облѣклото — 3.391; въ 1923 г. за храната — 2.335, за облѣклото — 2.786; въ 1924 г. за храната — 2.650, за облѣклото — 3.234; въ 1925 г. за храната — 2.951, за облѣклото — 3.196; въ 1926 г. за храната — 2.760 и за облѣклото — 3.176. Значи, сведени днешните цени на хранителните продукти къмъ стойността на лева преди войната, положението у насъ сега е такова, каквото е било преди войната: стойността на лева е 27 пъти понижена, следователно, 27 пъти е увеличена, споредъ индекса, и цената на храната, на всички предмети отъ първа необходимостъ. Какво увеличение на цените виждате вие тукъ спрямо това, което е било въ 1914 г.? По отношение на облѣклото, безспорно, има едно поскъпване: вмѣсто да бѣде 27, то е 31 или 32, значи нѣколко пункта повече. Е добре, на какво се дължи това? Въ хранителните продукти е вложенъ земеделскиятъ трудъ; въ облѣклото е вложенъ главно наемноработническиятъ трудъ. Както щете го тълкувайте, работническиятъ трудъ тамъ се отразява, г. Стояновъ. За какво поскъпване вие ни говорите тукъ? А пъкъ Дирекцията на статистиката, която е провѣрила цитатите на г. Стоянова, казва: (Чете) „Народниятъ представителъ г. Аврамъ Стояновъ е цитиралъ нѣкои цифри погрѣшно и при различни бази: при единия случай за база взема периода 1901—1910 г., а при другия случай — 1914 г.“

П. Якимовъ (д. сг): Тя е московска статистика, не е българска!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Другъ фактъ, който възбужда голѣмъ страхъ, е процентътъ на смъртността, която, казва г. Стояновъ, се увеличавала. Е добре, азъ имамъ следните данни отъ официално мѣсто. Ще чета само процентите. Смъртността на хиляда жители у насъ е била: презъ 1909 г. — 26.6, въ 1910 г. — 23.2, въ 1911 г. — 21.5, въ 1918 г. — 32, въ 1919 г. — 20.2, въ 1920 г. — 21.4, въ 1921 г. — 21.7, въ 1922 г. — 21.2, въ 1923 г. — 21.2, въ 1924 г. — 20.7 и въ 1925 г. — 19.2.

За какво увеличение на смъртността приказвате вие?

Отъ сговористите: Има грѣшка.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Но той отива по-нататък: той взема данните за смъртността отъ туберкулозата, и въобще за смъртността само презъ единъ месецъ, за да докаже каква е смъртността за цѣла година! Могатъ ли такива работи да се приказватъ? Ще ме освободите отъ длъжността да привеждамъ още примѣри за изобличаване.

Но да дойдемъ до другъ въпросъ — до злополуките. Г. Стояновъ тукъ ни чете цифри, съ които искаше да докаже, че злополуките така много се увеличаватъ, че работниците сж въ надвѣчерieto да загинатъ.

Е добре, азъ се постарахъ да взема сведения за злополуките. Ще ви чета официални данни (Чете) „Г. Стояновъ казва, че броятъ на злополуките въ България се увеличава и, за да докаже тая своя мисль, той привежда следните данни: въ 1922 г. е имало 585 злополуки, въ 1923 г. — 600 и въ 1924 г. — 683. Веднага следъ привеждането на тия данни, той скача на въпроса за смъртността презъ 1926/27 г., като взема данните за общата смъртностъ въ 80 града, която дава цифрата 1506. Смѣшването на тия две отдѣлни статистики е недопустимо“.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Кой е писалъ туй?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Това е писано отъ надлежното ведомство.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Кажи го!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ вземамъ тѣзи данни отъ Министерството на търговията, отъ надлежния началникъ (Продължава да чете).

„Като отдѣлимъ злополуките отъ общата смъртностъ, маниерътъ на г. Стоянова по отношение злополуките става ясенъ. Той дава само абсолютния брой на пострадалите отъ злополуки въ България и твърди, че има увеличение на злополуките. Но той изпуска изъ предъ видъ, че статистиката на злополуките, когато разглежда въпроса за тѣхното увеличение или намаление, винаги изхожда отъ общия брой на работниците въ онѣзи производства, въ които се води тая статистика. Увеличението или намалението броя на злополуките въ такъвъ случай се търси въ съотношението между общия брой на работниците и броя на пострадалите отъ злополука по години.“

„Въ случая, въ България за годините, които г. Стояновъ привежда, положението е следното“.

А. Стояновъ (раб.): Самото отдѣление признава . . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Изслушайте ме! Азъ чета сведения, дадени отъ отдѣлението на труда.

„Въ 1922 г.: брой на наблюдаваните работници 112.242, злополуки 585, на хиляда работници се падатъ 5 злополуки, смъртностъ — 8.“

„Въ 1923 г.: брой на наблюдаваните работници 125.680, злополуки 600, на хиляда работници се падатъ злополуки 5, смъртностъ — 7.“

„Въ 1924 г.: брой на наблюдаваните работници 167.220, злополуки 683, на хиляда работници се падатъ злополуки 4, смъртностъ — 8.“

„Въ 1925 г.: брой на наблюдаваните работници 241.143, злополуки 898, на хиляда работници се падатъ злополуки 3.7, смъртностъ — 8.“

Де е тукъ увеличението на злополуките? Отде го вади г. Стояновъ? Но той е за да изпълни теорията на Коминтерна.

А. Стояновъ (раб.): Азъ ви посочихъ данни за мина „Перникъ“. (Възражения отъ сговористите)

Министър-председател А. Ляпчевъ: Сега да дойдемъ до безработицата. (Продължава да чете)

„Г. Стояновъ спекулира твърде много съ въпроса за безработицата въ България, но, разбира се, безъ никакво основание.“

„Въ България, като дребноземеделска страна, винаги селското население ще дава единъ приръстъ по-голѣмъ, отколкото е нуженъ за нашето селско и градско производство. Това е законъ за страни съ дребно земеделско производство. У насъ тоя въпросъ, обаче, не е реаленъ; той е една възможностъ, която въ всѣки случай създава страхъ у населението. Това е първата причина да се заговори у насъ за безработица.“

„Независимо отъ това, земеделското производство само по себе е сезонно. Въ примитивното минало земеделското население не търсѣше работа презъ мъртвия сезонъ за земеделското производство. Сега, обаче, то е принудено да търси. Това е втора причина, за да се заговори у насъ за безработица.“

„Присѣтствието на голѣмъ брой политически емигранти и бѣжанци отъ разните народности е трета причина.“

„Развитието на сезонните градски производства — манипулацията на тютюнъ и строителната индустрия — е четвърта причина.“

„Общата криза, която е отъ международенъ масшабъ, подпомага сжщо страха отъ една безработица.“

„Всички тия моменти, които не сж особеностъ само на България, а на всички държави и народи, създадоха възможността да се говори у насъ за безработица, за намаление на доходите на отдѣлни граждани и за стопанска криза въобще.“

„Но, когато се говори специално за безработицата, не трѣбва да се изпуска изъ предъ видъ, че тя може да засѣга различни обществени слоеве и че поради това и мърките за предупреждаването или премахването ѝ ще бѣдатъ различни. Безработицата въ занаятчийството се премахва чрезъ митническата, данъчната и, въобще, стопанската политика; въ търговията — сжщо, въ индустрията — чрезъ създаване работи или съ даване помощи и пр.“

„Когато у нас се говори за безработица, тия, които говорят за нея, не знаят собствено за какво говорят и коя политика на правителството — стопанската или социалната — критикуват.“

„Защото и тук данните, с които разполагаме за една година, говорят точно против онова, което говорят критиците. Политиката на правителството да настани бѣжанците и да засили поминѣка дава своите резултати. Въ индустрията, където собствено може да се появи безработица и откъдето се събират данни за движението на работниците, броят на работниците не само не е намалѣл, а се е увеличил. На 1 януарий 1927 г. въ индустрията сѣ били заети на работа 37.557 работници; на 1 февруарий — 36.609; на 1 мартъ — 46.898; на 1 априлъ — 56.054; на 1 май — 64.894; на 1 юний — 69.377; на 1 юлий — 71.855; на 1 августъ — 76.097; на 1 септемврий — 79.310.“

Има ли нужда, г. г. народни представители, да се дават по-изобилителни данни отъ тѣзи?

Нѣкой отъ сговористите: На него нѣма нужда.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Не нему, а на ония, които се заблуждават и които гълтатъ всичкото това въ своето несносно положение.

А. Стояновъ (раб): Азъ вчера ходихъ въ кожарските фабрики...

Отъ сговористите: Мълчи бе!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Нѣколко думи още за приложението на социалното законодателство, на работническото законодателство. (Чете): „Приложението на законодателството отъ изложените факти по отношение злополуките и безработицата се развива нормално.“

„Отъ представените годишни отчети на окръжните инспектори по труда за 1926 г. се вижда, че сѣ извършени всички 53.630 ревизии на 44.069 заведения сѣ 118.156 работници. По окръжи тия ревизии се раздѣлятъ така“ и т. н.

Изброяватъ се по-нататѣкъ всички ония мѣроприятия, които се вършатъ за приложението на законите въ защита на работническото.

Азъ нѣма да пропусна молбата на Дирекцията на мината „Перникъ“, за да дамъ нѣкои данни досежно положението тамъ, тъй като и това държавно предприятие бѣше предметъ на атаки. (Чете):

„1. Работното време за всички работници и служащи, съгласно закона, е 8 часа и никакво увеличение въ продължителността на работата не се е правило.“

„2. Известни видове работи се извършватъ действително на акордъ, тъй като тази е най-добрата организация на труда въ мините, призната и въведена даже въ страната на съветите.“

„3. Производителността общо на единъ работникъ по мините, заедно съ шатния персоналъ, платените отпуски и болните, е била: 382 кгр. на една надица презъ 1924 г., 444 кгр. — презъ 1925 г., 650 кгр. — презъ 1926 г., 701 кгр. — презъ 1927 г. (за първите 9 месеца), а годишната производителностъ на единъ работникъ на сѣщата база е била: 123 тона презъ 1924 г., 137 тона презъ 1925 г. и 160 тона презъ 1926 г.“

„Увеличението на производителността на работника се дължи не на пресилването му да получи по-голяма заплата, а на организацията на новото управление и извънредно голѣмото съкращение на всички излишни работници. Това ясно се доказва отъ производителността на копача, която много малко се е увеличила, а именно: презъ 1924 г. тя е била 2.907 кгр., презъ 1925 г. — 2.725 кгр. и презъ 1926 г. — 3.019 кгр.“

„II. Заболявания, тѣлесни повреди, злополуки и несчастни случаи съ работниците въ мините.“

„1. Смъртностъ“ и т. н., по всички направления данните на г. Аврамъ Стояновъ отначало до край сѣ невѣрни.

И ще заключа съ следните цифри, които най-ясно доказватъ какви грижи се полагатъ отъ страна на управлението на мините за работническото.

Така напр., за последните две години сѣ предвидени кредити за постройка на работническа жилищна колония 22 милиона лева, за водопроводъ — единъ милионъ и 500 хиляди лева, за баня — единъ милионъ и 800 хиляди лева, за амбулатория — единъ милионъ и 300 хиляди лева, за перални и пр. — 500 хиляди лева.

Презъ 1928 г. се предполага да се отпуснатъ за строителство и благоустройство на мините 20 милиона лева.

Съ тѣзи нѣколко думи азъ трѣбваше да посоча каква пакостъ е за самото работничество тази метода, да се фалшифициратъ данните, да се увеличава незадоволството, за да се тласка работническото къмъ катастрофи, безъ да се полагатъ каквито и да е грижи за неговото истинско подобрене. Това не интересува господата. (Рѣжкоплѣскания отъ сговористите)

Господата твърдятъ, че раятъ е въ Съветска Русия, и мене се прави упрѣкътъ, че азъ не съмъ допусналъ тѣхни представители да отидатъ тамъ и да видятъ подобренята за работническото. При мене идваха нѣколко делегации да ме молятъ да разреши да отидатъ тамъ. Азъ имъ отказъхъ. Но като имъ отказахъ, рекохъ да провѣря какъвъ е този рай, който тия хора искатъ да видятъ. Попитахъ ги: „Вие какви сте?“ — „Хлѣббари“ — „Какво ще научите за вашето хлѣбарство тамъ?“ — „Да видимъ какво е въ Русия“. Вие какви сте? — „Шивачи“. — „Какво ще научите за вашето шивачество?“ — „Да видимъ какво е въ Русия“. Азъ мисля, че за тѣхно голѣмо добро не имъ разрешихъ. Това е моето дълбоко убеждение. Справихъ се въ какво се състои този рай. Какъ разбира диктатурата учителтъ на болшевиизма Ленинъ? „Диктатурата не е нищо друго освенъ власт, основана върху силата и неограничена отъ нищо, отъ никакви закони, изобщо отъ никакви правила!“ Това сѣ думи на Ленинъ. Какво нѣщо е пролетарска диктатура? „Пролетарска диктатура е една машина за натискване върху буржоазията отъ пролетарията“. Каква е целта на тази пролетарска диктатура?

Г. Марковъ (з. в): Цитирате ли отъ нѣкъде?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Цитирамъ. Ако искате, ще Ви дамъ да видите. Първото е отъ една речъ на Ленинъ, второто е отъ „Демокрацията, буржоазията и диктатурата“ отъ 4 мартъ 1919 г. — тѣхна книга.

„Първото условие на пролетарската диктатура е да трансформира режима и да усвои политическата властъ за пролетарията, унищожението на всички буржоазно“. И въ това направление продължава. Пролетарската диктатура съществува отъ 10 години насамъ, и азъ се интересувахъ да видя, какво е дала тя. Троцки казва: „Диктатурата на пролетарията се задържа благодарение помощта на всички форми на насилието“ — Троцки, „Тероризмъ и коминизмъ“, печатано въ Парижъ презъ 1924 г., стр. 71.

Какви послѣдствия е дала диктатурата споредъ самите болшевики, не споредъ нѣкого? „Унищожението на всѣкаква свобода на действие“ — кодекса на съветската република, чл. чл. 6 и 57 — „унищожението на всѣкакво обществено мнение“ — сѣщиятъ кодексъ — „унищожението на свободата на печата“. Сталинъ се пита: „Имаме ли ние свобода на печата?“ И казва: „Ние нѣмаме и нѣма да имаме“ — речъ на Сталина за международното положение, произнесена въ пълното заседание на Комунистическата партия и на другите тѣхни учреждения на 1 августъ 1927 г. и обнародвана въ интернационалния комунистически вестникъ отъ 1 октомврий 1927 г. По-нататѣкъ: „Унищожението на всѣкакви политически права за всѣки, който не влиза въ категорията на работниците“. Това е споредъ конституцията, а работниците комунисти не сѣ дори 1% отъ населението на Русия.

Досежно правосъдието. „Учредява се едно класово правосъдие чрезъ системата на сѣдилища, съставени изключително отъ работници. Сѣдиите сѣ избрани отъ работниците. Колкото до експлоататорите, тѣ нѣматъ друго право, освенъ да бѣдатъ сѣдени“ — а, в, с отъ „Комунизма“ стр. еди коя си — „чрезъ принципа за различното прилагане на закона“. Споредъ качеството на подсѣдимия се прилага и закона. „Революционните сѣдилища сѣ инструменти за подчинение на експлоататорите. Тѣ сѣ органи за защита и за офанзива на пролетарията противъ противниците му“. Сѣдилищата значи иматъ сѣщата целъ, каквато и червената армия.

„Правото на сѣдията“ — то се знае, че само комунистъ може да е — „е да се сѣди споредъ нуждата и безъ законъ“.

К. Томовъ (з): По съвѣстъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: И всичкото това е въ разположение на Комунистическата партия, която при 140 и толкова милиона хора въ Русия, къмъ 1 октомврий 1927 г. е имала 1.200.000 члена — значи по-малко отъ 1% отъ населението на Русия.

Това се е постигнало досега, като се е упражнявала една диктатура, споредъ признанието на Троцки, съ всички сръдства, методи и форми на насилието. Но сериозният въпрос е, какъ ще се задържи тая власт за въ бъдеще и какви мърки се взематъ сега, за да може да се задържи тази власт?

Председателствуващ В. Димчевъ: Г. министър-председателю! Часътъ е 20.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ще продължа речта си още малко.

Г. Марковъ (з. в): Да остане за утре.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ще завърша речта си сега. Азъ моля, г. г. народни представители, да се съгласите да продължимъ заседанието, докато завърша речта си и гласуваме проекто-отговора на тронното слово.

Председателствуващ В. Димчевъ: Които приематъ да се продължи заседанието, докато г. министър-председателътъ завърши речта си и се гласува проектоотговорътъ на тронното слово, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, събранието приема.

Продължавайте, г. министре.

Министър-председател А. Ляпчевъ: За да се гарантира отъ бъдещи опасности, болшевизмътъ решава, че тръбва да унищожи всъкакъвъ зародишъ на каквато и да е реакция. Затова тръбва да се настъпва много по-дълбоко, тръбва да се засегнатъ всички източници на живота, тръбва да се наложи досегашната практика навсякъде. И ето диктаторитъ сж започнали борба противъ морала. „Моралността за насъ е изцѣло подчинена на интереса на пролетариата и на изискванията на класовата борба на пролетариата“ — казва Ленинъ. Противъ религията, противъ черквата, противъ семейството тѣ водятъ една разрушителна акция, която дава следнитѣ резултати, споредъ самитѣ тѣхъ. „Всѣка млада девойка-комунистка, студентка, работничка или ученичка, върху която може да падне погледа на който и да е младъ човѣкъ, тръбва да се подчини, ако ли не, тя се счита като една буржоазка, недостойна да носи името комунистка“ — „Правда“ отъ 24 май 1925 г. „Нашитѣ учители и нашитѣ учителки проституиратъ или се самоубиватъ“ — „Известия“ отъ 26 октомврий 1925 г. „Ние имаме 7 милиона скитающа се деца, официално констатирани“ — „Правда“ № 51.

Г-да! Излишно е да цитирамъ по-нататъкъ. Този е раятъ, който наши хора искаха да видятъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Тѣ нѣмаше да го видятъ, защото щѣха да ги разведатъ само тамъ, гдето тръбва.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Като изоставимъ това, нека видимъ, какъ всичко това се отразява у насъ. Гукъ, въ Народното събрание, се повдигна въпросъ за проявата на тѣзи събирания въ конгреса на Независимия професионаленъ съюзъ, състоялъ се въ София на 6, 7 и 8 юнемврий н. г. Азъ съмъ длъженъ да ви дамъ известни обяснения. Конгресъ, свиканъ отъ Независимия общъ професионаленъ съюзъ, нѣма. Има конгресъ свиканъ отъ Независимитѣ професионални печатарски, шивашки и хлѣбарски съюзи. Тѣзи съюзи сж възстановени, както следва: Печатарскиятъ на 16 декемврий 1924 г., хлѣбарскиятъ на 25 юний 1925 г. и шивашкиятъ на 10 августъ 1925 г. Тѣзи три съюза, възстановени на тѣзи дати, свикаха конгреса, а криво се претѣлкува, че е дадено разрешение на нѣкакъвъ Независимъ общъ съюзъ. Общиятъ съюзъ е искалъ да му се одобри устава, обаче неговиятъ уставъ не е одобренъ и той не е свиквалъ конгресъ.

Сега важно е, каква е ролята на тѣзи професионални организации въ свръзка съ Профинтерна, специална организация на Коминтерна, задъ който пъкъ стои щѣла днешна Съветска Русия. Тая роля, г. г. народни представители, е много важна. Вие знаете, че следъ нещастията презъ септемврийскитѣ дни на 1923 г., нашата държава създаде специалния законъ за защита на държавата. Такъвъ законъ се създаде не само у насъ, има го и въ много други страни. На времето си той се гласува у насъ, мога да кажа, отъ всички съ изключение на единнофронтовцитѣ тогазъ, и той има значение за вътрешния миръ въ страната ни, за да не би тя единъ денъ да достигне до този рай, който ви обрисовахъ. Но той има и друго по-голѣмо значение, а именно международно значение. Защото, когато се справите съ

дейността на Третия интернационалъ, на Коминтерна, когато се справите съ дейността на неговото подразделение, Профинтерна, въ който влизатъ професионалнитѣ синдикати, вие ще видѣте, че тази международна организация има, между другото, за целъ да създава на всѣка цена смущения на Балканитѣ. Азъ имамъ тукъ данни за нейнитѣ предприятия на Балканитѣ. Излишно е, мисля, да ви ги казвамъ въ тѣхнитѣ подробности. Ако днесъ тя е позаспала видимо, въ сжщностъ тя продължава да преследва сжщата целъ. Специална прицелна точка за нея на първо мѣсто е недоволството на всички национални организации, на хората отъ онѣзи земи, които се откъснаха отъ нашата държава, и особено на ония, които сж отъ Македония. Недоволствата всрѣдъ тѣзи организации сж отъ грамадно значение за тѣхъ, защото тѣ търсятъ враждитѣ, тѣ търсятъ конфликтитѣ между държавитѣ. И азъ имамъ убеждението, че много отъ тия нѣща, които ставатъ у насъ, ако не всички, се дължатъ на подклаждане отъ тоя Коминтернъ. Какъ можеше нашата държава да бѣде индиферентна въ борбата противъ тѣзи напасти за вътрешното спокойствие и за външния миръ? Дългъ нейнъ бѣ да вземе мърки. Законътъ за защита на държавата — азъ го казахъ и когато той се изработваше отъ камарата — е единъ законъ, който не прави никакво ограничение на никой български гражданинъ, оъгаринъ, съ съзнание на неговия дългъ като членъ на българската държава. Всѣки единъ, който роптае противъ този законъ, той или не го познава, или пъкъ доказва, че законътъ трѣбва да се приложи спрямо него.

Г. Марковъ (з. в): Не допускате ли злоупотрѣбление съ закона?

П. Якимовъ (д. сг): Злоупотрѣбявате, щомъ не вървате на оъгарското правосѣдие.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Азъ приемамъ, че съ всички закони могатъ да ставатъ злоупотрѣбления. Но знаете ли кое е най-голѣмото злоупотрѣбление по констатацията на най-сериозни хора? То е, че законитѣ не се прилагатъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Това е вѣрно.

Д. Кьорчевъ (нац. л.): Ако прокуроритѣ и сѣдитѣ прилагатъ и другитѣ закони, щѣше да бѣде тежко и за васъ. Напр. за изчезванията. Сега сте квити.

А. Стояновъ (раб.): Азъ бихъ молилъ г. министър-председателя да бѣде по-конкретенъ и да каже въ що дейността на Независимия професионаленъ съюзъ се явява въ противоречие съ законитѣ на страната?

П. Палиевъ (д. сг): Ако този законъ го приложимъ, Вие ще трѣбва да си отидете, г. Стояновъ.

А. Стояновъ (раб.): Защо?

П. Палиевъ (д. сг): Вие знаете защо.

А. Стояновъ (раб.): Азъ бихъ искалъ да зная Работническата партия въ своята дейность има ли нѣщо общо съ това, което г. министър-председателътъ сега чете, за дейността на Комунистическия интернационалъ? Азъ казахъ миналия пътъ, повтарямъ и сега, че идентифицирането на Работническата партия съ бившата Комунистическа партия е една диверсия, която цели да повреди на работническата класа, да не може да се движи въ рамкитѣ на законитѣ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Такива декларации сте правили много пѣти досега!

Министър-председател А. Ляпчевъ: Следъ обнародването на закона за защита на държавата, неговото приложение се изрази въ разтурването на Комунистическата партия, която не бѣше нищо друго освенъ секция на Третия интернационалъ, въ разтурването на всички други нейни подразделения, каквито бѣха тогавашнитѣ синдикати, свързани съ Комунистическата партия. Но както се казва, дяволътъ не спи, той винаги мисли, действа. Наскоро следъ разтурването на Комунистическата партия тя почна, чрезъ нейнитѣ органи извънъ България, да търси пѣтица и начини за по-нататъшната си разрушителна дейность. Тя тикна работничеството, за което божемъ толкова много милѣе, къмъ организация, къмъ възстановяване на неговитѣ сдружения, подъ предлогъ на грижи за работничеството, а въ

сжщностъ съ цель да го държи въ ръка и да го тласка въ пжтя на бъдещата революция. Управлението бѣ длѣжно да повѣрва. Г-да шивачитѣ — не всички, то се знае, нѣкои отъ тѣхъ — или печатаритѣ, или други, сѣ се явили при надлежния министъръ, както ви казахъ, въ 1924/1925 г. и му казватъ: „Ние си образуваме едно дружество, което да се грижи за нашитѣ професионални интереси, въ тѣсна смисълъ на думата, ние не желаемъ да се занимаваме съ политика, ние нѣмаме и нѣма да имаме никаква връзка съ никакъвъ Коминтернъ. Дайте ни възможностъ, ако имамъ лори нѣкой заблуденъ, да го просвѣтимъ“. Водени отъ хора съ доказана почтеностъ, съ тѣзи думи тѣ се явиха единъ денъ и при менъ, въ Министерството на вътрешнитѣ работи, мисля въ началото на 1926 г. Петко Величковъ, нашъ другаръ въ миналата Камара ги водѣше. И азъ разрешихъ да се образуватъ два-три професионални съюзи и тѣ просъществуваха една-две години; а тѣзи, които сѣ били нѣзстановени въ 1924 г. просъществуваха три години.

Какво вършатъ тѣ? Какъ се проявиха на последния конгресъ, който стана на 6, 7 и 8 ноемврий т. г.?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Въ изборитѣ кажете какъ се проявиха.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Кои избори?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Законодателнитѣ избори.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ оставямъ тази работа настрана.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Да, но Вие съ Вашитѣ околийски началници имъ завѣрявахте листитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вижете лѣкъ този!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Да, да!

К. Николовъ (д. сг): (Къмъ Д. Кьорчевъ) Ами вие приехте въ пазвата си Юрданъ Юрданова. Мълчете тамъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Дирекцията на полицията по свой дългъ и по свое право е имала на този конгресъ свой стенографъ и това, което е изчесено тамъ, не може да се опровергае. Азъ нѣма да ви цитирамъ всички тѣхни възгласи, всички тѣхни словоизлияния за братство и другарство съ Коминтерна. Това не е тайна. Мисля, че никой отъ господата (Сочи народнитѣ представители отъ Работническата партия) това нѣма да го откаже. Достатъчно е да ви припомня поздравителнитѣ телеграми, които сѣ изпратени оттукъ по случай 10-годишната отъ болшевишката революция въ Русия съ надежда за бъдещи революции и т. н. Цѣлиятъ този конгресъ отначалото и до края, съ всички свои прояви, речи и т. н., доказва, че за жалостъ тия синдикати ли, съюзи ли — както щете ги наречете — уставитѣ на които сѣ одобрени, далечъ не устояха на думата си и сѣ напълно въ влиянието на ами въ числото на органитѣ на Коминтерна.

А. Стояновъ (раб): Нищо подобно! Прочетете да видимъ какво е говорено.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ нѣма защо да ви чета тукъ всичко.

А. Стояновъ (раб): Какъ нѣма защо да четете.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ще ви прочета единъ позивъ.

А. Стояновъ (раб): Я вижте голѣмитѣ реферати, които сѣ четени тамъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Този позивъ е уловенъ на 24 или на 25 ноемврий. (Чете) „Позивъ къмъ работничитѣ, селянитѣ и трудящата се младежъ въ България.“

„Български работници и селяни — младежи на труда! Преди 10 години славнитѣ руски пролетарии, въ съюзъ съ селянитѣ, подъ жѣлѣзното рѣководство на болшевишката партия, сразиха руския капитализмъ и учредиха пролетарската диктатура. Работничитѣ, селянитѣ и угнетенитѣ националности на 150-милионната империя станаха господари на собствената си сждба.“

А. Стояновъ (раб): Кой го е писалъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ ви казвамъ, че е уловенъ.

А. Стояновъ (раб): Кой го е писалъ? Вие говорите за синдикатитѣ и изведнѣжъ четете единъ позивъ, който не е тѣхенъ. Диверсии правите. Говорите за Съюза на синдикатитѣ, а четете единъ позивъ, който нѣма нищо общо съ него!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Стояновъ! Като имамъ предъ видъ всичко онова, което Вие сте говорили на конгреса и като имамъ предъ видъ Вашето поведението тукъ и навсѣкжде . . .

А. Стояновъ (раб): Какво поведение?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: . . . азъ Ви обещавамъ, че Дирекцията на полицията ще Ви извика утре да Ви посочи оригинала, защото съмъ убеденъ, че Вие ще можете да посочите лицата, които сѣ го издали. (Рѣкоплеткиния отъ сговориститѣ)

А. Стояновъ (раб): Това е една диверсия.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съмъ убеденъ въ това. Имамъ данни за това.

А. Стояновъ (раб): Нито зная този позивъ. Чувамъ го отъ Васъ. Азъ Ви направихъ само бележка, че като говорите за независимитѣ синдикати, четете единъ позивъ, който не е тѣхенъ. Това го зная, защото участвувамъ въ тѣхното рѣководство.

П. Якимовъ (д. сг): Имаше ли представител отъ болшевишка Русия на своя конгресъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Чакайте, ще ви прочета позива: (Продължава да чете) „Великата октомврийска революция откри ерата на всемирната борба за освобождението на трудещитѣ се подъ игото на капитала. Въ всички страни расте пролетарската революция. Изнеможавши подъ игото на империализма народи въставатъ. Китайската революция раздруса изъ основи империализма и му нанася смъртни удари.“

„Растящата икономическа, политическа и културна мощъ на С. С. С. Р. всѣва страхъ и ужасъ въ международнитѣ империалистически разбойници. Умиращиятъ капитализмъ мобилизира всички свои сили, за да закрепи своето господство.“

„Той днесъ подъ рѣководството на империалистическа Англия води кървава война противъ китайския народъ и подготвя войната противъ С. С. С. Р. Той нѣма да заличи отъ лицето на земята могщия закрильникъ на трудящитѣ се отъ цѣлия свѣтъ — С. С. С. Р.“

„Опасността отъ война противъ С. С. С. Р. и непосредствено нейното обявяване означава обявяване война на трудящитѣ се отъ цѣлия свѣтъ. Тази война ще бѣде нова война между капитала и труда — ето защо тя трѣбва да бѣде превърната на война гражданска за тържеството на пролетарската диктатура.“

И мога да сподѣля убеждението си съ васъ: ако сѣдбата наложи въ Москва работитѣ да трѣгнатъ зле за болшевиизма, помнете ми думата, не е изключена опасността, нещастни хора, увлѣчени въ тѣзи нокти, да направятъ глупости въ разнитѣ страни на свѣта.

Г. Марковъ (з. в): Интересно е да знаемъ отъ кого е този позивъ, какъ е издаденъ, за да не остане впечатлението, че той е привиденъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Никакъвъ интересъ нѣмамъ азъ да позволя да се съчиняватъ подобни работи.

Г. Марковъ (з. в): Обществото иска да знае.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Въ вчерашния брой на „Работническо дѣло“ е напечатана резолюция на конференция въ Новоселци въ сжщия духъ, съ сжщитѣ фрази написана, поради което прокурорътъ е завелъ дѣло срещу редакторитѣ на „Работническо дѣло“. Кому разправяте, кого ще лѣжете?

Г. Марковъ (з. в): Четатъ се разни работи, пъкъ не се знае авторътъ имъ — остава впечатлението, че сж съчинени. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Дългъ бѣ и дългъ е на управлението да дава възможностъ на всички за вразумяване. Но, едновременно съ това, дългъ е на управлението спрямо ония, които не се вразумяватъ, да взема надлежнитѣ мѣрки, колкото и да не е желателно това. Азъ не вѣрвамъ, че може да има управление, което да се радва, когато ще бѣде принудено да прибѣгва до такива мѣрки. Но ние отъ това мѣсто не можемъ да бѣдемъ сантиментални къмъ никого; ние трѣбва да прилагаме законитѣ, ние трѣбва да пазимъ свободитѣ и правата на всички въ кръга на тѣзи закони. И ако се намѣри нѣкой, който, въпрѣки всичко това, иска да действава противъ държавата, да не му се свиди, че ще си намѣри заслуженото.

При положението, въ което се намира нашата страна, повдига се въпросъ и за амнистия. Най-напредъ има едно недоразумение: нѣкои смѣтатъ, какво има амнистирани хора въ чужбина, които не смѣятъ да си дойдатъ, защото срокътъ, презъ който е трѣбовало да се върнатъ, е изтекълъ. Обичамъ да вѣрвамъ, че всѣки единъ, който ще се заинтересува, ще види, че такова постановление въ последния законъ за амнистията отъ 1926 г. не съществува. Срокътъ, който бѣше даденъ по-рано въ по-предшнитѣ закони за амнистия, е отхвърленъ, и всѣки единъ амнистиранъ, безъ огледъ кога ще се върне, се ползува отъ амнистията.

Броятъ на лицата, които сж били въ странство и сж се върнали вследствие на амнистията, е 1.319. А общиятъ брой на емигрантитѣ, споредъ даннитѣ на правителството, е 2.150. Оставатъ значи въ странство незавърнали се 831 чело-вѣка. Отъ тѣхъ, по даннитѣ на правителството, споредъ разпита на лицата, които идатъ тукъ, къмъ 19 ноемврий 1927 г. въ Сърбия се намиратъ 293 човѣка, въ Чехословакия — 138, въ Франция — 257, въ Русия — 143. За тѣзи, които сж отишли въ Русия, по наше разбиране, нѣма никаква надежда да се върнатъ нѣкога. Такова имъ е положението тамъ. По-голѣмата частъ отъ тѣзи, които се намиратъ въ Франция, по наши сведения, сж настанени на работа; нѣкои отъ тѣхъ сж добри работници. Тѣзи, които се намиратъ въ Чехословакия и Сърбия, отчасти сж на работа, отчасти бедствуватъ, мизерствуватъ и не ще съмнение, че дългъ на всички е да ги вразумятъ, да имъ повлияятъ да се възползуватъ отъ амнистията, която имъ е дадена, и да се прибератъ въ страната.

Тукъ мога да кажа, че нито единъ отъ тѣзи, които сж амнистирани и сж се върнали, не е пострадалъ. Ако властта е имала грижа спрямо нѣкого — поне доколкото е зависѣло отъ мене — то е било специално за тѣхъ; повече за тѣхъ, отколкото за самия мене, г. Кьорчевъ!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Мерси, много си любезенъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така е. Понеже Вие казахте, че съ мене вървялъ гавазинъ.

Но сега има другъ единъ въпросъ: дали ние можемъ да дадемъ една нова амнистия.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Ляпчевъ иска да изкара, че България е най-сигурната страна.

П. Якимовъ (д. сг): На кого се дължи това?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако азъ бихъ ви съобщилъ, кои лица сж изключени отъ амнистията, не допускамъ, че ще се намѣри нѣкой, който сериозно да поддържа, че можемъ да амнистираме тия лица току-тъй. Защото не само че имаме поразителния фактъ, че мнозина отъ амнистиранитѣ сж рецидивисти, но ние имаме единъ дългъ къмъ тая държава. Не можемъ ние презъ година, презъ месецъ да амнистираме хора, които съзнателно сж организирали убийства, които съзнателно сж тикали страната къмъ катастрофи и сж подготвяли нахлувания на въоръжени хора въ нашата страна. Това не може, г-да!

П. Якимовъ (д. сг): Вулгарни престѣпници.

Г. Марковъ (з. в): Не казахте нищо за тѣзи, които сж тукъ, въ затворитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да ви кажа и за тѣхъ.

Къмъ 1 ноемврий 1927 г. въ всичкитѣ затвори е имало 552 политически затворници, отъ които окончателно осъдени 439. Между тѣзи 439 политически затворници, за жалостъ, има едно внушително число, около 100 души младежи, осъдени миналата година като комсомолци. Това е единъ отъ най-печалнитѣ факти, който азъ мога да отбележа: млади хора, незапознати още съ нищо въ живота, тласнати въ поклитѣ на тази превратна организация, поради младенчески слабости, сж се поддали на нея и, разбира се, законътъ е сложилъ тежката си рѣка върху тѣхъ за извършени престѣпления.

Г. Марковъ (з. в): Само съжаление ли? Не следва ли понататѣкъ амнистия за тѣхъ?

Д-ръ И. Фаденхехтъ (д. сг): Когато вие дойдегъ, ще ги амнистирате.

Г. Марковъ (з. в): Нѣма какво да идваме ние. Правителството, което стои тукъ, то трѣбва да ги амнистира.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Марковъ! Азъ съмъ ималъ случай да Ви кажа, че амнистия толкозъ по-скоро ще се получи, колкото по-скоро причинитѣ за тѣзи присѣди се отстранятъ. И, то се знае, амнистията толкозъ повече ще закѣснѣе, колкото повече ще има срѣди, които мислятъ, че тѣ ще извоюватъ амнистията.

Г. Марковъ (з. в): Властъ, която да се ръководи само отъ чувства, най-малко ще послужи на държавата.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Колкото до чувствата, правителството, респективно г. министърътъ на правосъдието, не е пропуснало нито единъ случай да помилва всички, показали що годе поправление, затворници и да ги освобождава отъ затвора. И азъ съмъ убеденъ, че сжщиятъ пътъ ще се следва и въ бѣдеще.

Г. Василевъ (д. сг): Това е единствениятъ пътъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И ние ще можемъ да виждаме при всѣки по-тържественъ день да намалява числото на тия затворници. Но помилване е едно, а амнистия е друго.

Г. Василевъ (д. сг): Никога нѣма да има амнистия за конспираторитѣ.

Г. Марковъ (з. в): Тази теория ще трѣбва да я изоставите.

А. Стояновъ (раб): Помилвате ги, а присѣденитѣ суми трѣбва да плащатъ. Не се възвръщатъ политическитѣ имъ права. Тѣ не могатъ да работятъ. Каква свобода е това?

Н. Топаловъ (д. сг): И тебе трѣбва да туримъ въ затвора.

Г. Чернооковъ (д. сг): Който иска да бѣде помилванъ, да не търси ходатайството на г. Аврамъ Стояновъ и на г. Гичевъ, . . .

Д. Гичевъ (з. в): Дотамъ ли дойде г. министъръ-председатели — да му суфлиратъ?

Г. Чернооковъ (д. сг): . . . а на г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ваши депутати се занимаватъ съ ходатайства. Това не можешъ да го кажешъ за менъ. Едипсизино!

Г. Чернооковъ (д. сг): Ти си единъ простакъ. Азъ ти казвамъ, за твоя честъ, че твоео ходатайство не е противодържавно и трѣбва да бѣде уважено, а ти ме наричашъ едипсизинъ. Не те ли е срамъ!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Трѣбва да знаешъ, че съ твоя апо-строфъ излагашъ другаритѣ си. Майтапи правишъ въ тази Камара. „Ако нѣкой търси ходатайството на Аврамъ Стояновъ, нѣма да бѣде помилванъ“. — Какво значи това?

Г. Чернооковъ (д. сг): Разбира се, че нѣма да бѣде помилванъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Добре, ще търси твоео ходатайство!

Председателстващ В. Димчевъ (Звъни)

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ние знаем какъ помилвахте ваши приятели комунисти, провинени въ септемврийскитѣ събития.

Г. Чернооковъ (д. сг): Ти казвашъ, че комунистите иматъ свой революционенъ моралъ, че тѣ считатъ буржоазния, демократическия моралъ за една глупостъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Въпросътъ е за ходагайствата и че само вие можете да помилвате.

Г. Чернооковъ (д. сг): Това си го казвалъ отъ тая трибуна — че комунистите служатъ на империализма на съветска Русия. Ти си го проповѣдвалъ това.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Славейко Василевъ въ Пазарджикъ, когато се избиха толкозъ хора презъ революцията, спаси близкия си човѣкъ, защото бѣше силенъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Славейко Василевъ можеше, доколкото имаше сили, всички да спаси. Негова длъжностъ бѣше да спасява.

Д. Кьорчевъ (нац. л): А избиха други.

Г. Чернооковъ (д. сг): Трѣбва да знаешъ, че за защитата на Пазарджикъ отъ тѣлитѣ на Стамболийски национал-либералитѣ дадоха жертви.

Д. Кьорчевъ (нац. л): 8 души. (Глъчка)

Г. Чернооковъ (д. сг): И близките на тия, които умрѣха въ защита на новата властъ, не искаха да се отмъщава.

Д. Кьорчевъ (нац. л): И голѣмитѣ революционери, които бѣха съ Стамболийски, вие ги взехте подъ скута си.

Г. Чернооковъ (д. сг): Кажете кои. Кой взема подъ слута си Аврамъ Стояновъ? (Глъчката продължава)

Председателстващ В. Димчевъ (Звъни) Моля пазете тишина, г-да!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Мжчехте се да смажете другата опозиция съ работническата листа, а сега ми четете тезиситѣ на Коминтерна!

Д. Гичевъ (з. в): Нека бѣде сигуренъ Чернооковъ, че никой нѣма да ходатайствамъ за помилване. За ходатайства само ти вземашъ възнаграждение!

Г. Чернооковъ (д. сг): Азъ съмъ ходатайствувалъ само за Гичевъ — за никой другъ. Двамата съ Никола Балтовъ ходатайствахме за неговия животъ. Това е истината.

Д. Гичевъ (з. в): Предъ кого сте ходатайствували?

Г. Чернооковъ (д. сг): Ако ти докажешъ, че азъ съмъ ходатайствувалъ предъ който и да е министъръ за когото и да било другъ, азъ съмъ готовъ да отговарямъ за всичко.

Д. Гичевъ (з. в): Защо се страхувашъ да не ходатайстваме азъ и Аврамъ Стояновъ?

Г. Чернооковъ (д. сг): За да не направите зло на тия младежи. Ще ходатайствувате, а после, ще ги учите да продължаватъ по пътя, по който ги учите да вървятъ, който пътъ заслужава наказание, а не амнистиране.

Председателстващ В. Димчевъ (Звъни) Моля спокойствие, г-да. Дайте възможностъ да слушаме г. министъръ-председателя. Сериозна работа вършимъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Бихъ направилъ пропускъ, ако не отговоря съ две думи на единъ шумъ, който презъ последнитѣ месеци тѣй бѣше обзелъ любопитстващите за скандали — шумътъ за корупцията. Е добре, азъ бѣхъ любопитенъ да чуя тукъ, отъ трибуната, какво ще се изнесе за тази корупция. Какво се изнесе?

Г. Марковъ (з. в): Сждилищата гледайте.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля Ви се. — Изнесе се една обща дума „корупция“! Азъ зададохъ въпроса: кажете въ какво се състои корупцията? И оратори подъ редъ слушахъ азъ да говорятъ тъкмо противното на онова, което се лансираше въ вестниците. Но да вземемъ кулминационната точка на корупцията. Въ какво се изрази тя презъ последнитѣ месеци? Въ едно писмо на комисонера Дочевъ, обнародвано въ в. „Миръ“, за обнародването на което азъ своевременно благодарихъ, защото желая каквото има да се каже, да се изнесе въ печата, за да се види кое е истината, кое е лъжата. Какво се твърдише въ това писмо? Касаеше се до търга за воднитѣ трѣби. Нѣкой си другъ комисонеръ поискалъ да послужи на нѣкого си, писалъ нѣкакво писмо за услуги комисонерски. По съдебната частъ сждътъ ще си каже думата. Демократическиятъ сговоръ, като политическа партия, каза своята дума отъ гледището на своя моралъ, и вие я знаете. Но за мене е интересна сжщността, за какво бѣше този споръ. Станалъ търгъ, борба между едни и други кой да спечели търга. Най-низката цена за стоманенитѣ трѣби за цѣлото количество, спордъ поемнитѣ условия, тогава бѣше 162 милиона лева кръгло. Най-низката цена за чугуненитѣ трѣби бѣше 222 милиона лева. Въпросътъ трѣбваше да го решатъ техниците. Министърътъ видѣлъ, че техниците, за жалостъ, не сж въ разбирателство помежду си и не утвърждава търга. Каква корупция има въ това? Е добре, щастливъ съмъ сега да ви съобщя какви резултати е далъ новиятъ търгъ. Новиятъ търгъ е далъ следнитѣ резултати: за стоманенитѣ — 158 милиона лева, съ 4 милиона лева подолу; за чугуненитѣ — 215 милиона лева, съ 7 милиона лева подолу. И забележете, този господинъ, който се оплакваше, че страшно нѣщо имало въ управлението на Демократическия сговоръ, като представителъ на своитѣ фирми е успѣлъ да намали съ 7 милиона лева. Значи, не е тѣй страшно. За мене и дветѣ предложения сж износни затова, защото тѣ сж по-добри отъ миналитѣ. Остава г. г. техниците да бждатъ благоразумни, да бждатъ върни на дълга си и да опредѣлятъ съотношението, за да се свърши тази работа, която по едно време бѣше съсредоточила въ себе си, тѣй да се каже, въпроса за корупцията. Това е корупцията на Демократическия сговоръ.

Г. Марковъ (з. в): Не е само това.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Изнесе се и друго — за секретаръ-бирниците. Секретаръ-бирническиятъ институтъ, г. г. народни представители, както имамъ случай да ви кажа, трѣбва да бжде предметъ на сериозни грижи и на сериозни подобрения. Данните, които азъ имамъ тукъ и които въ този моментъ не мога да ги намѣря, приблизително ги зная, сж такива: ако сждимъ споредъ преследванията, напр., въ 1922 г. има 86 секретаръ-бирници дадени подъ сждъ, а въ 1926 г. не надминаватъ 70. Но това не е сжществено.

И. Хрелопановъ (д. сг): Тѣ не ги преследваха.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако се сжди за корупцията по даването подъ сждъ и по недаването подъ сждъ на секретаръ-бирници, много мжчно може да се дойде до резултати, защото не е важно да кажете, че толкозъ и толкозъ секретаръ-бирници сж дадени подъ сждъ. Азъ зная, че презъ управлението 1908—1911 г. най-много провинени сж уловени; важно е да се знае кога сж извършени престѣпления. Благодарение на провѣрителитѣ, които сж при постояннитѣ комисии, страхъ ме е да не почнете скоро да викате обратното — че ставатъ много преследвания.

Безспорно, корупцията въ нашата страна сжществува, сжществува поради низките заплати на чиновниците. И самото общество е длъжно да сочи на случаитѣ. Не е виновенъ само този, който подлага ржка, но сж виновни и ония, които даватъ.

А колкото до управлението сега, азъ желая да ми посочите случаи, дето нѣкой да се е провинилъ и властта да не е сложила ржката на закона върху му. Нѣма да намѣрите такъвъ случай.

Д. Гичевъ (з. в): Има ваши органи съ присѣди, които държите на служба.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не е вѣрно! Посочете ги!

Д. Гичевъ (з. в): Единъ детективъ отъ Карловското околийско управление е осъденъ на 6 годишенъ тъмниченъ затворъ и е на служба.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Г. Гичевъ, запознатъ съ детективитѣ, ни сочи примѣри за детективи. Азъ това не зная. Азъ зная за детективитѣ едно — доносничеството, което правятъ и службата, която вършатъ дотолкова, доколкото можемъ да имъ върваме. Но посочете ми единъ държавенъ чиновникъ, който да е осъденъ и да е на служба; посочете ми единъ макаръ, въ кое да е ведомство, който да е забравенъ, да не е получилъ своето наказание. Нѣма да намѣрите такъвъ.

Г. г. народни представители! Времето ми бѣ много кратко и силитѣ ми сѣ много слаби, за да мога да опиша онова положение, въ което се намира нашата страна днесъ — болеститѣ, създадени отъ тѣзи голѣми катастрофи, които преживѣхме — а камо ли пъкъ да изброя срѣдствата и начинитѣ, съ които ние можемъ да ги изцѣримъ. Азъ съмъ противъ бунтарството съ надеждата, че то ще престане, противъ превратността отъвнъ, обаче, съ много малка надежда съмъ, че тя може да спре. Тамъ азъ съмъ скептикъ; бунтарството отъвнъ ще продължава да се подклажда.

Всички партии и групи въ този Парламентъ, всички политически подразделения въ нашия народъ въ решителния моментъ, когато трѣбваше да се застъпятъ за законността, за правата и за свободитѣ на българския демократиченъ и свободолюбивъ народъ, обединиха силитѣ си като единъ човѣкъ и бунтарството си отиде по своя пътъ; когато трѣбваше да се води борба противъ тая превратност, тѣ пакъ се намѣриха обединени. Азъ смѣтамъ, че ние още сме на изпитание, че се налага още внимание отъ всички свободолюбиви и честни въ своитѣ бооби българи, за да можемъ да съкрुшимъ — не съ сила физическа, но съ силата и на нашия моралъ — това бунтарство и да уплътимъ българския народъ къмъ единъ нормаленъ редъ, да зацари въ нашата страна законността, да бѣде гарантирана свободата и състезанията, които ще имаме, да бѣдатъ състезания за напредъка на българския народъ, а не състезания за разрушение на нашата държава. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Моята вѣра въ това е тъй дълбока, че, обичамъ да вървамъ, моятъ апелъ се чувствува и се разбира отъ всѣтки въ тоя Парламентъ. Дано го разбератъ и бунтаритѣ. Дано пресъхнатъ и връзкитѣ съ ония въ чужбина, които подклаждатъ огъня, за да можемъ ние въ нормални отношения да се развиваме нормално.

Колкото се отнася до властѣта, нова ли да бѣде и какъва нова, или стара и какъва стара, и т. н., този въпросъ, г. г. народни представители, за да има нѣкакво значение, трѣбва да се повдига въ името на нѣщо. Азъ не виждамъ това нѣщо. Азъ обичамъ да вървамъ, че онѣзи, които бѣха заедно съ тѣзи, които останаха въ Демократическия сговоръ, могатъ само да бѣдатъ доволни, че си продаватъ този луксъ, въ тѣзи тежки времена да не понасятъ цѣлата отговорност, която понаса Демократическиятъ сговоръ, за съдбинитѣ на България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Но въ това отношение ние, безъ да предизвикваме, ще служимъ на нашето отечество съ грижата да гарантираме права и свободи за всѣчки. (Бурни и продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Ще гласуваме, г. да.

Който приематъ на първо четене проекта на отговора на тронното слово, както се докладва отъ докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, приема се.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля, да се пристъпи по спешностъ къмъ второ четене на проекта.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Който приематъ да се даде спешностъ на разглеждането на проектоотговора на тронното слово, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. докладчика да прочете проектоотговора на тронното слово на второ четене.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество!

„За да се запази сигурността на държавата, народното представителство презъ втората извънредна сесия на XXII-то

обикновено Народно събрание одобри обявечото военно положение въ Кюстендилския и Петрички окръзи“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Който приематъ първия пасажъ, както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество!

„Народното представителство цени усилията на правителството за заздравяване на държавнитѣ финанси и за стопанското възстановяване на страната и е готово да сътрудничи въ мѣроприятията му въ това направление. Затова народното представителство посрѣща съ задоволство благосклонността на Съвета на Обществото на народитѣ къмъ постѣпкитѣ на правителството за единъ държавенъ заемъ, който ще бѣде отъ полза за стабилизирането на държавнитѣ финанси, ще ускори възстановяването на народното стопанство и облекчи поминѣка на народа“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Който приематъ втория пасажъ, както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество!

„Народното представителство се радва, че довѣрието из цивилизования свѣтъ къмъ България, спечелено поради добритѣ ни отношения къмъ всѣчки държави, непрестанно расте, и е удобно, че тая политика на лоялностъ ще има благотворни последици за миролюбива България“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Който приематъ третия пасажъ, както се прочете, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ С. Мошановъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество!

„Народното представителство ще проучи и одобри внесениѣ отъ правителството законопроекти, които целятъ повдигане благосъстоянието на трудолюбивия български народъ и неговото спокойно развитие.

„Да живѣе Негово Величество Царя!

„Да живѣе България!“

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. г. народни представители! Въ моята речъ азъ направихъ едно предложение, което поддържамъ и сега, а именно въ предпоследния пасажъ на проектоотговора на тронното слово, кждето се казва: „Да живѣе Негово Величество Царя!“, да се постави конституционната титла на българския царъ, която по чл. 6 отъ конституцията е: „Негово Величество Царьтъ на българитѣ“. Азъ мисля, че нѣма никакви причини да се отхвърли тази титла, която е една конституционна титла, гласувана отъ великото Народно събрание.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Азъ не намирамъ никаква причина да се прибавя или да се отхвърля нѣщо. Негово Величество си е царъ на българитѣ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ говоря за титлата му.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля Ви се. — Понеже Вие тенденциозно слагате въпроса, азъ не мога да се съглася съ това предложение.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Ляпчевъ! Искамъ да Ви обясня.

Отъ сговориститѣ: Нѣма нужда.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ не влагамъ никаква тенденция въ това.

И. Хрелопановъ (д. ср): Ясно е!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Моля Ви се. — Единъ държавенъ актъ, какъвто е отговорътъ на тронното слово, изисква да бъде подчиненъ на всички форми, предписани отъ законитѣ и конституцията. Ако Вие, г. Ляпчевъ, постоянно сега говорите за закони, за законностъ, за конституционна база и пр., то Вие сте тенденциозенъ, защото се боите, защото сте сервилни и защото не искате да поставите истинската титла на българския царь.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Ще гласуваме.

Които приематъ предложението на г. Кьорчева, моля, да вдигнатъ ръка. Меншество, Събранието не приема.

Които приематъ последния пасажъ на проектоотговора на тронното слово, тъй както се докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Ще опредѣлимъ дневния редъ за утре, както следва:

1. Трето четене проектоотговора на тронното слово.
2. Първо четене законодателното предложение за измѣнение и допълнение на чл. чл. 786 и 792 отъ търговския законъ.
3. Първо четене законопроекта за организация на ипотечния кредитъ.

4. Първо четене законопроекта за насърчение на мѣстната индустрия.

5. Второ четене законопроекта за амбулантната търговия.

6. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ.

7. Докладъ на прошетарната комисия.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

П. Палиевъ и С. Мошановъ (д. ср): Частното предложение за измѣнение и допълнение чл. чл. 786 и 792 отъ търговския законъ да се постави на пето мѣсто въ дневния редъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига.
(Вдигнато въ 20 ч. 55 м.)

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **СТ. РЯЗКОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски разрешени на народнитѣ представители:		чевъ, Запрягъ Миховъ и д-ръ Владимиръ Ру-	
д-ръ Владимиръ Бурилковъ, Христо Мариновъ,		меновъ	251
Стоянъ Кърлевъ, Маринъ Шиваровъ, Георги		Законопроектъ за организация на ипотечния кредитъ	
Желѣзковъ, Желю Тончевъ, Малинъ Паневъ,		(Съобщение)	251
Александъръ Неновъ, Атанасъ Малиновъ, Сте-		Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене —	
фанъ Тасевъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Вълчо Да-		продължение разискванията и приемане на	
скаловъ, Кръстю п. Цвѣтковъ, Димитъръ Ги-		първо и второ четене)	251, 271
		Дневенъ редъ за следующето заседание	272